

de Kanttekening

JULI 2026 | DEKANTTEKENING.NL | PRIJS €7,49

Vrij, moedig & inclusief

‘Set them free’: gülenisten vragen Europa om harder op te treden tegen Erdogan

Waarom is er zo weinig
aandacht voor brand en
vernielingen bij moskeeën?

Arnon Grunberg:
‘Mensenrechten komen
voort uit de leer van Jezus’

Inhoudsopgave

de Kanttekening MAGAZINE

COLOFON

Juli 2026

Jaargang 9 - nr. 99

UITGEVER

De Kanttekening B.V.

HOOFDREDACTEUR

Mehmet Cerit

REDACTIE EN EINDREDACTIE

Tayfun Balcik, Mariska Jansen,
Majorie van Leijen en Erik Prins

AAN DIT NUMMER WERKTEN MEE

Tayfun Balcik, Ewout Klei, Mehmet Cerit, Arnon Grunberg, Kirsten van den Hul, Kaya Bouman, Abdelkader Benali, Erik Prins, Leontine Vreeke, Majorie van Leijen, Mariska Jansen, Lody van de Kamp

BEELD COVER

Turkse Gülen-symphatisanten demonstreren in Straatsburg.
Beeld: de Kanttekening

CONTACT / INFORMATIE

010-2013740

info@dekanttekening.nl

www.dekanttekening.nl

Vrij, moedig & inclusief

De uitgave van dit blad wordt mede mogelijk gemaakt door:

IMAA Accountancy & Advies B.V

6

‘Set them free’: gülenisten vragen Europa om harder op te treden tegen Erdogan

● OP DE COVER

Geen overgangsrecht: nieuwe asielwetten gelden ook voor lopende zaken

● SAMENLEVING

12

● OP DE COVER

06 ‘Set them free’: gülenisten vragen Europa om harder op te treden tegen Erdogan

● SAMENLEVING

10 ‘Wie bepaalt eigenlijk wat als terrorisme wordt gezien?’

12 Geen overgangsrecht: nieuwe asielwetten gelden ook voor lopende zaken

15 Hondenbrokken – Arnon Grunberg

16 Arnon Grunberg: ‘Mensenrechten komen voort uit de leer van Jezus’

19 Mannen, verplaats je gewoon eens in vrouwen – Tineke Bennema

20 Schrijver Joris Luyendijk waarschuwt: ‘We leven niet meer in vreedstijd’

22 dK panel: Waarom is er zo weinig aandacht voor brand en vernielingen bij moskeeën?

● NIEUW IN NEDERLAND

24 Nieuw in Nederland – nieuws

20

Schrijver Joris Luyendijk waarschuwt: 'We leven niet meer in vreedestijd'

● SAMENLEVING

Onze smartphones draaien op grondstoffen uit Congo. Daarom gaat de strijd daar ook ons aan

● WERELD

34

44

Khaled Chouket: 'Democratie is geen exclusief westers product'

● ZINGEVING

● WERELD

26 Midden-Oosten of toch West-Azië?

● COLUMN

29 We leven niet in Blankland – Tayfun Balçik

● WERELD

30 Mogelijk EU-sancties tegen Turkse minister Gürlek moeten waarschuwing afgeven

33 Die Somalische scheidsrechter voelt als een van ons – Abdelkader Benali

34 Onze smartphones draaien op grondstoffen uit Congo. Daarom gaat de strijd daar ook ons aan

37 Axel en de Marokkaanse dorpen kennen hetzelfde verdriet – Lody van de kamp

38 Gaza: 'Kinderen zitten door de oorlog vol verdriet'

● COLUMN

42 Arab Film Festival wil stereotypen over de Arabische wereld doorbreken

● KUNST & CULTUUR

38 Prentenboek 'Onderweg' laat zien dat migratie van alle tijden

● ZINGEVING

44 Khaled Chouket: 'Democratie is geen exclusief westers product'

47 Minder buitenbaden, meer verdrinkingen – Leontine Vreeke

In het kort.

Beelden tonen aan dat Israëlische soldaat baby Sam doodschoot in een stilstaande auto

DE PALESTIJN FAHD ABU HAICAL DRAAGT HET LICHAAM VAN ZIJN GEDODE KINDJE SAM IN EEN MOSKEE IN HEBRON, OP DE BEZETTE WESTELIJKE JORDAANOEVER. BEELD: AFP

De Israëlische mensenrechtenorganisatie Btselem heeft nieuwe beelden vrijgegeven van een Palestijnse familie die in hun auto in Hebron onder vuur werd genomen door een Israëlische soldaat. De zeven maanden oude baby Sam Abu Haikal kwam daarbij om het leven en zijn moeder raakte ernstig gewond. De nieuwe beelden tonen aan dat de auto daarbij stil stond, in tegenstelling tot een eerdere verklaring door het leger, schrijft *de Gelderlander*.

Volgens het Israëlische leger schoot een soldaat vrijdag 5 juni op hun auto om dat deze op hem afkwam. Maar nieuwe beelden en de verklaring van de vader van Sam spreken die lijn tegen.

Het gezin uit Bethlehem op de door Israël bezette Westelijke Jordaanoever was onderweg naar Hebron (al-Khalil) toen ze moesten stoppen voor Israëlische soldaten die op de weg stonden. De vader verklaarde dat hij de auto meteen stilzette en zijn handen op het stuur legde, waarna de soldaat op hen schoot. Dat wordt bevestigd door camerabeelden van de auto.

Volgens de directeur van Btselem, Yuli Novak, heeft 'de immuniteit die Israël van de internationale gemeenschap geniet geleid tot een realiteit waar, onder Israëliësch gezag, Palestijnse levens niets waard zijn, zelfs dat van een zeven maanden oude baby.' •

Landelijk Platform Slavernijverleden: veranker excuses slavernijverleden in wet

Het Landelijk Platform Slavernijverleden (LPS) pleit voor een wettelijke verankering van de Nederlandse excuses voor het slavernijverleden. In een nieuw conceptvisiedocument stelt de organisatie dat excuses pas betekenis krijgen wanneer zij worden omgezet in bindende afspraken, zo schrijft *Afro Magazine*.

'Het moment is aangebroken om de excuses om te zetten in concrete en wettelijk verankerde herstelmaatregelen', zegt LPS-voorzitter Barryl A. Biekman.

Volgens het LPS vormen de excuses van 19 december 2022 een belangrijk begin, maar zijn zij 'onvoldoende' zonder structureel herstelbeleid. De organisatie wil een herstelwet 'met tanden', waarin onder meer de erkenning van de trans-Atlantische slavernij als misdaad tegen de menselijkheid wordt vastgelegd, evenals de juridische erkenning van nazaten als rechthebbenden. Ook pleit het platform voor een permanent Herstel- en Ontwikkelingsfonds en investeringen in onderwijs, cultuur, ondernemerschap en gezondheidszorg.

Herstel is volgens het LPS geen gunst, maar 'een verplichting die voortvloeit uit historische schuld'. De organisatie ziet groeiend politiek draagvlak

voor een initiatiefwet en roept nazaten op zich actief te mengen in het proces.

Voor de verdere uitwerking kiest het LPS het Ubuntu-principe – 'Ik ben omdat wij zijn' – als fundament. •

Nieuwe 'etnische eenheidswet' bedreigt minderheden buiten China

De lange arm van China reikt met de nieuwe 'etnische eenheidswet' nog verder dan voorheen. China claimt met de nieuwe wet het 'recht' te hebben om groepen die 'de Chinese staat en eenheid' bedreigen aan te vallen, ook buiten zijn eigen territorium. Oeigoeren, Tibetanen en andere minderheden zullen de Chinese onderdrukking nu nog scherper voelen, zo meldt de nieuwssite *China Global South Project*.

Etnische minderheden zoals de islamitische Oeigoeren worden al decennialang gemarginaliseerd en in kampen geplaatst, waar ze zelfs slachtoffer zijn van genocidale assimilatiepolitiek. Zo worden Oeigoeren gedwongen afstand te nemen van hun islamitische en Turkse cultuur en zich aan te passen aan de dominante Han-Chinese cultuur.

Andere minderheden, zoals Tibetanen, Zuid-Mongolen en Hongkongers, roeren zich nu ook vanwege de nieuwe Wet voor Etnische Eenheid, die op 1 juli ingaat. Ze willen dat de Nederlandse overheid stappen onderneemt om deze diasporagemeenschappen beter te beschermen tegen de Chinese staat.

Het Europees Parlement heeft in april een resolutie aangenomen tegen de nieuwe Chinese wet. Activisten willen dat de Tweede Kamer ook zelf een motie indient tegen de dreiging vanuit China voor minderheden. Maar het is de vraag of Nederland de economische grootmacht voor het hoofd wil sto-

ten, aangezien China de capaciteit heeft om harde sancties op te leggen.

In de afgelopen jaren zijn de betrekkingen tussen Nederland en China complexer geworden. Enerzijds is er een groeiende economische samenwerking, met China als een belangrijke handelspartner voor Nederland. Anderzijds zijn er zorgen over mensenrechten en de invloed van China op de Nederlandse politiek en samenleving. •

OP DE ACHTERGROND STAAT WAARSCHIJNLIJK EEN DETENTIECENTRUM VOOR OEIGOEREN IN XINJIANG, CHINA, 19 JULI 2023. BEELD: PEDRO PARDO/AFP

Wie aan de macht is, bepaalt wat terrorisme is. Dat is gevaarlijk.

MEHMET CERIT

Hoofdredeacteur / Directeur.

Het kabinet-Jetten zet de koers van het beleid van het kabinet-Schoof voort. Dat geldt voor de asielwetten van voormalig PVV-minister Marjolein Faber, maar ook voor het wetsvoorstel dat het 'verheerlijken van terrorisme' strafbaar stelt. Op het eerste gezicht lijkt er weinig mis met een wet tegen terreurverheerlijking. Niemand wil dat geweld tegen burgers wordt verheerlijkt of aangemoedigd. Daarover bestaat nauwelijks verschil van mening.

De belangrijkste vragen zijn echter: wat is het verheerlijken van terrorisme en wie bepaalt dat?

Op dit moment is het al strafbaar om terrorisme te verheerlijken, maar alleen als daarbij wordt opgeroepen tot het plegen van een terroristisch misdrijf. De nieuwe wet schrappt die voorwaarde. Dat lijkt een kleine wijziging, maar juridisch is het een fundamentele verschuiving. De ruimte voor interpretatie wordt groter, en daarmee ook de macht van de overheid.

De geschiedenis leert dat we daar voorzichtig mee moeten zijn. Nelson Mandela stond jarenlang op internationale terroristenlijsten. Ook het Nederlandse verzet werd tijdens de Tweede Wereldoorlog door de nazi's als terroristisch bestempeld. Het begrip terrorisme wordt niet alleen bepaald door geweld, maar ook door degenen die de macht heeft om te bepalen wat terrorisme is en wat geldt als het verheerlijken of ondersteunen ervan. Dat laat zien dat terrorisme niet alleen juridisch interpretatiegevoelig is, maar ook politiek en historisch voortdurend van betekenis

'Niemand weet hoe Nederland er over tien of twintig jaar uitziet'

kan veranderen.

Wetten worden bovendien niet alleen gemaakt voor de regeringen van vandaag, maar ook voor de regeringen die we nog niet kennen. Wat gebeurt er als Nederland over tien of twintig jaar veel radicalere of extremere kabinetten krijgt? Kijk naar wat er nu in de Verenigde Staten gaande is. Ik vergeet nooit dat een van mijn redacteurs ruim vijf jaar geleden zei dat Wilders nooit de grootste partij van Nederland zou worden. Het gebeurde toch. Niemand weet hoe Nederland er over tien of twintig jaar uitziet. Daarom moeten we vandaag goed nadenken welke instrumenten we toekomstige machthebbers in handen geven.

Als iemand die de toenemende polarisatie in zowel Nederland als Turkije van dichtbij heeft meegeemaakt, zie ik een ontwikkeling die mij zorgen baart. Turkije nam in 1991 een antiterreurwet aan die door opeenvolgende regeringen steeds ruimer is uitgelegd en toegepast. Waar in de jaren negentig vooral Koerden en religieuze groepen doelwit waren van seculiere Kemalisten, wordt dezelfde wetgeving tegenwoordig door Erdogan ook ingezet tegen journalisten, academici, gekozen burgemeesters en oppositiepolitici.

Ik zeg nadrukkelijk niet dat

Nederland Turkije wordt. Onze rechtsstaat functioneert gelukkig nog goed. Maar Turkije laat wel zien hoe een wet die bedoeld was om terrorisme te bestrijden, uiteindelijk ook kan worden gebruikt tegen vreedzame politieke oppositie.

De bekendste Koerdische oppositieleider, Selahattin Demirtas, zit sinds 2016 gevangen wegens vermeende terrorismedelicten die verband houden met geweldloze politieke activiteiten en toespraken. Ook meer dan honderd gekozen Koerdische burgemeesters, journalisten, publicisten en tienduizenden Gülen-sympathisanten zijn vervolgd of gevangengezet op beschuldiging van het steunen of verheerlijken van terrorisme. Ik heb zelf journalistenvrienden die al jaren vastzitten vanwege hun kritische stukken over het Turkse regime.

Ook in Nederland klinken juridische waarschuwingen. De Commissie Meijers stelt dat het wetsvoorstel verder gaat dan noodzakelijk is en waarschuwt voor de gevolgen voor de vrijheid van meningsuiting. Juristen wijzen bovendien op het zogenaamde chilling effect: niet omdat morgen duizenden mensen worden opgepakt, maar omdat journalisten, wetenschappers, kunstenaars en activisten zich gaan afvragen of bepaalde

woorden, symbolen of uitspraken nog wel veilig zijn. Ook de Raad van State plaatste kritische kanttekeningen bij de afbakening van het wetsvoorstel.

Dat risico lijkt zich nu al voorzichtig af te tekenen. Wanneer sommige politici zelfs een watermeloenbroche in verband brengen met terrorisme, laat dat zien hoe rekbaar begrippen kunnen worden zodra zij onderdeel worden van het politieke debat.

Als samenleving moeten we de oplossing niet zoeken in repressie en onderdrukking, maar in mensen. Nederland is groot geworden door vrijheid van meningsuiting, het demonstratierecht en politieke pluriformiteit. Zelfs de kleinste partijen krijgen een stem in het parlement. Daardoor voelen mensen zich gehoord. Zodra mensen het gevoel krijgen dat woorden, symbolen of vreedzame uitingen steeds sneller strafbaar kunnen worden, zullen sommigen zich terugtrekken, anderen zich verharder en weer anderen radicaliseren. Die ontwikkeling zie ik helaas vandaag in Turkije, met alle gevolgen van dien. Dat is het laatste wat we in Nederland moeten willen.

De vraag is daarom niet óf terrorisme hard moet worden bestreden. Dat moet. De echte vraag is hoe we dat doen zonder de vrijheid op te offeren die we juist zeggen te willen beschermen. Want een democratische rechtsstaat wordt uiteindelijk niet alleen gemeten aan de manier waarop zij haar vrienden beschermt, maar vooral aan de manier waarop zij omgaat met afwijkende meningen en minderheden. Juist daar wordt de kracht van een democratie zichtbaar. •

Op de cover.

‘Set them free’: gülenisten vragetreden tegen Erdogan

DUIZENDEN GÜLEN-SYMPATHISANTEN DEMONSTREREN IN STRAATSBURG. BEELD: ISA YILMAZ

Duizenden gülenisten, in gele hesjes, met gele borden en gele ballonnen, demonstreerden woensdag in Straatsburg bij de Raad van Europa. Ze willen dat de Raad meer druk uitoefent op Turkije om alle politieke gevangenen, niet alleen de gülenisten, vrij te laten.

● EWOUT KLEI

Het is een bloedhete dag, maar op woensdag 24 juni zijn duizenden Gülen-sympathisanten opnieuw samengekomen in de Franse stad Straatsburg. Ze protesteren daar voor het gebouw van de Raad van Europa. Deze

internationale organisatie heeft als doelstelling de vrede en de mensenrechten in Europa te handhaven, maar voegt volgens de demonstranten geen daad bij het woord. *De Kanttekening* is erbij en spreekt met Gülen-sympathisanten, maar ook met politici en intellectuelen die solidair zijn met de slachtoffers van het Turkse regime.

Het jaarlijkse protest is inmiddels uitgegroeid tot een ritueel van de gülenistische gemeen-

schap in ballingschap, die zich steeds zelfbewuster toont. De groep is divers. Ze komen uit Frankrijk, Duitsland, Oostenrijk, Nederland, Luxemburg, het Verenigd Koninkrijk en andere landen. Er zijn opvallend veel vrouwen en kinderen aanwezig. Bijna elke demonstrant heeft een geel hesje aan. Mensen lopen met gele borden, zwaaien met gele spandoeken, luisteren naar toespraken en muziek en roepen om de zoveel tijd Turkse en Engelse

leuzen.

Maar hoewel de gülenisten de demonstratie domineren, mikken ze toch op een bredere coalitie tegen het regime van president Recep Tayyip Erdogan. Ze presenteerden zich nadrukkelijk als bondgenoten van alle groepen die in Turkije onder druk staan: Koerden, seculieren, linkse activisten, journalisten en vrouwenrechtenorganisaties.

Het protest is niet alleen gericht tegen de vervolging van de gülenisten in Turkije, maar tegen alle vervolgd. ‘Set them free’, scanderen de betogers. En behalve de namen van gülenistische gewetensgevangenen zie je op de gele borden ook de namen van de Turkse filantroop Osman Kavala en de Turks-Koerdische politicus Selahattin Demirtas, die al jaren achter slot en grendel zitten.

Na de coup

De Kanttekening spreekt met verschillende Turkse vluchtelingen die vanuit heel Europa naar Straatsburg zijn gekomen. Hun verhalen zijn variaties op hetzelfde patroon. Na de mislukte coup van 15 juli 2016 kwamen ze in het vizier van het Turkse staatsapparaat, dat niet alleen gülenisten in Turkije zelf vervolgte, maar ook in het buitenland, in islamitische landen, maar ook in Afrika en Zuid-Amerika.

De Duitse Demet Oguz, die nu drie jaar in Duitsland woont, vertelt hoe ze zeven jaar in Turkije bleef na de coup. ‘We hebben niks gedaan, waarom zouden ze ons arresteren? Maar die gedachte bleek naïef.’ Ze werd opgepakt en zat tweeënhalve maand vast. Haar man zat elf maanden in de cel en kreeg in 2021 kanker. Hij overleed in het ziekenhuis, waar hij ook corona opliep.

Daarna werd Demet opnieuw bedreigd met arrestatie. Haar zoon werd gebeld door de politie.

n Europa om harder op te

‘Ik had geen toekomst meer in Turkije’

‘Je vader was een terrorist. Misschien ben jij het ook.’ Demet vluchtte eind 2022 naar Griekenland en kwam begin 2023 in Duitsland aan. Nu voelt ze zich voor het eerst weer veilig. ‘Duitsland is een safe place’, zegt ze. ‘Maar in Turkije zitten nog steeds onschuldige mensen vast. Zij hebben geen stem. Wij moeten die stem zijn.’ Demet gelooft dat Europa druk kan uitoefenen. ‘Turkije heeft internationale ver-

dragen ondertekend. De EU moet eisen dat Ankara zich eraan houdt.’

André Hazes in Oostenrijk

De Oostenrijkse taxichauffeur Ahmet Öztürk, ooit leraar op een gülen school in Turkije, zat vijftien maanden in de gevangenis. Zijn vrouw werd bedreigd, raakte ziek, kreeg kanker en overleed kort nadat hij vrijkwam.

Toen hij online zag, op de

Turkse DigiD-website, dat hij opnieuw vier jaar celstraf moest uitzitten, vluchtte hij via Griekenland naar Wenen. ‘Ik had geen toekomst meer in Turkije’, zegt hij. ‘In Oostenrijk kreeg ik binnen zeven maanden asiel. Mijn zonen kwamen later naar Tirol.’

Waarom Oostenrijk? ‘Een vriend zei dat Tirol mooi was, met al die hoge bergen’, lacht hij. ‘Maar ik draag nog geen Lederhosen, haha.’ Als ik vertel dat ik uit Nederland kom, zegt hij: ‘André Hazes’. Als taxichauffeur vervoert Ahmet veel Nederlandse skitoeristen, die zweren bij de smartlappen van Hazes.

Zijn boodschap aan Europa is minder luchtig: ‘Erdogan moet publiekelijk worden veroordeeld door Europa, zoals ook de Russische president Vladimir Poetin is veroordeeld. Er zijn 25.000 zaken tegen Turkije bij het Europees Hof. Erdogan wuift het allemaal maar weg.’

lang in Venezuela gewoond, waar haar vader doceerde aan een school. Zij vertelt hoe alle gülen scholen daar in 2016 werden gesloten en overgenomen door de Turkse staat. ‘Mijn vader werd ineens een terrorist genoemd’, zegt ze. ‘Mijn oom in Turkije overleed in de gevangenis. Iedereen hier heeft zulke verhalen. Hoe kan ik dan thuisblijven? Daarom kom ik elk jaar naar Straatsburg.’

Het Verenigd Koninkrijk telt weinig gülenisten, zegt ze over haar nieuwe vaderland. ‘Het is moeilijker om daar asiel te krijgen. Maar ik moest weg. Mijn familie lijdt nog steeds.’

Verraden door een familielid

De Rotterdamse Hatice Aksoy verloor haar man en twee neven in de gevangenis. Haar broer verloor zijn vrouw en zoon toen zij op de vlucht voor Erdogan verdronken voor de Griekse kust.

Hatice woonde jarenlang in

‘Ik ben hier voor mijn neefje dat verdronk in de Egeïsche Zee’

Wereldwijd opgejaagd

Maar de vervolging van gülenisten beperkt zich niet tot Turkije. Onder meer Pakistan, Maleisië en Venezuela werken gewillig mee aan de repressie. Venezuela is weliswaar geen streng-islamitisch land, maar had jarenlang een marxistisch, zeer anti-westers regime.

De jonge Asiye Betul is geboren in Turkije, maar heeft jaren-

Oost-Afrika, maar was in 2016 toevallig op vakantie in Turkije toen de coup plaatsvond. In de eerste maanden kon ze nog vrij reizen, omdat ze niet bekendstond als gülenist, maar in 2019 werd ze verraden door een familielid. ‘Dit heeft denk ik te maken met jaloezie’, zegt ze, ‘omdat mijn man en ik hebben gestudeerd en zij niet.’ De meeste familieleden

BEELD: EWOUT KLEI

‘Mensen werden geestelijk en lichamelijk gebroken’

van Aksoy zijn diehard AKP-aanhangers. ‘Ze zien ons als terroristen.’ Volgens haar zullen de gülenisten vijand nummer één blijven. ‘De indoctrinatie is diep. Mensen geloven dat wij het kwaad

zijn.’

Hatice Aksoy vluchtte in 2024 naar Griekenland en kwam in 2025 naar Nederland. Ze woont nu in een kleine studio, werkt als schoonmaakster en leert Neder-

lands. ‘Ik heb drie universitaire diploma’s’, zegt ze. ‘Maar ik moet opnieuw beginnen. Ik ben hier in Straatsburg voor mijn neefje dat verdronk in de Egeïsche Zee. Het is mijn morele plicht om er te zijn, voor hem en al die anderen.’

Voormalig politiechef en criminoloog

De meest analytische stem komt van Fikret Demircivi, voormalig politiechef, criminoloog en recent gepromoveerd in Gent op een proefschrift over de slachtoffers van de Turkse repressie. Hij is geen gülenist, maar zat zes maanden vast omdat hij weigerde willekeurig burgers te arresteren.

Voor zijn onderzoek interviewde Demircivi 97 slachtoffers van staatsgeweld, onder wie Koerden, gülenisten, seculieren en advocaten. Zijn conclusies zijn scherp. Turkije kende tussen 2003 en 2013 een relatief mild regime, toen Erdogan zich als democraat presenteerde en zich steeds meer richting Europa bewoog. Er werd nauwelijks nog gemarteld door de politie, zo bleek ook uit mensenrechtenrapporten. Maar na 2013 werd Turkije steeds autoritairder, als reactie op de Geziparkprotesten. Op politiebureaus en in gevangenissen werd weer gemarteld en werden de regels van de rechtsstaat steeds vaker genegeerd. Na de coup van juli 2016 volgden massa-arrestaties, maar de zwarte lijsten lagen al vóór de coup klaar. Gülenisten en andere politieke gevangenen zijn vaak gemarteld, sommigen ook seksueel. Maar die slachtoffers wilden niet meewerken aan het onderzoek, omdat ze dan hun trauma moesten herbeleven.

Een interessante observatie die Demircivi maakt, is dat de verschillende onderdrukte groepen in Turkije lange tijd volledig langs elkaar heen leefden, zonder onderling contact of solidariteit. Maar dit is nu langzaam aan het veranderen, zegt hij. ‘Steeds meer

gülenisten erkennen nu de Armeense Genocide. Ze tonen empathie voor Koerden. Ze zeggen dat ze spijt hebben dat ze hun rechten niet eerder verdedigden. Onderdrukking kan moreel inzicht brengen.’

Zijn eigen ervaring in de cel was absurd. ‘Ik dacht dat ik snel vrij zou komen. Maar ik zag hoe willekeurig het systeem was. Mensen werden geestelijk en lichamelijk gebroken.’

Isa Yilmaz, woonachtig nabij Brussel, ziet hoe Erdogan nu ook de seculier-nationalistische oppositiepartij CHP aanvalt. ‘Hij maakt lijstjes, net als bij de gülenisten. Iedereen kan worden weggezet als handlanger van de beweging. Het lijkt op hoe sommige Arabische regimes hun vijanden “zionistische agenten” noemen.’

Boomlange NBA-speler

De demonstratie had ook een cultureel gezicht. De Turks-Nederlandse zanger Suvari Öztürk – zelf geen gülenist, maar solidair met de slachtoffers van het repressieve regime van Erdogan – trad voor de vijfde keer op. Hij schreef een protestsong over mensen in de gevangenis en over kinderen die verdronken in de Egeïsche Zee. ‘Ik ben niet anti-Turks’, benadrukt hij. ‘Ik ben anti-corruptie, anti-onrecht, anti-Erdogan. Er zijn weinig artiesten die zich uitspreken. Daarom moet ik het doen.’

De seculiere toneelschrijfster Hilal Nesin, ook geen gülenist, sprak over vrouwen die na 2016 werden gemarteld. Ze interviewde 1300 slachtoffers van staatsgeweld, vooral vrouwen met een hoofddoek. ‘Ik ben niet Koerdisch, maar ik help hen ook’, zegt ze. ‘Mijn huis in Turkije werd aangevallen door de politie. Daarom ben ik hier. Om solidair te zijn met alle slachtoffers.’

En dan is er Enes Kanter. De boomlange voormalige NBA-speler is de posterboy van het protest. Kinderen, maar ook

EEN DEMONSTRANT HOUDT EEN PORTRET OMHOOG VAN HIDAYET KARACA, EEN TURKSE JOURNALIST DIE EEN LEVENSLANGE GEVANGENISSTRAF UITZIT. BEELD: ISA YILMAZ

BEELD: ISA YILMAZ

volwassenen, verdringen zich voor selfies met hem. Hilal Nesin scoort een handtekening, die de topsporter op haar gele shirt zet, waarna hij het aan haar geeft. Kanter won eerder een mensenrechtenprijs voor zijn inzet voor Oeigoeren. Zijn aanwezigheid geeft het protest een bijna pop-culturele glans.

Aan *de Kanttekening* vertelt hij: 'Europa moet concrete stappen nemen tegen Turkije. De Turkse mensenrechtenschendingen worden nu wel veroordeeld, maar Europa onderneemt vervolgens geen actie. Het martelen van onschuldige gevangenen moet stoppen.'

De democratie verdedigen
Ook progressieve Britse en Franse

politici zijn solidair. James Mac-Cleary, van de Liberal Democrats (de Britse zusterpartij van D66, red.), noemt Erdogans beleid 'een aanval op de democratie'. 'Turkije is lid van de Raad van Europa. Wat het Europees Hof zegt, is geen suggestie. Rechters, journalisten en vrouwen die opstaan voor hun rechten verdienen onze steun.'

Het Britse Lagerhuislid waarschuwt Europese regeringen. 'Ruil mensenrechten niet in voor geopolitieke deals. Europese landen moeten begrijpen dat de Turkse democratie ook onze zaak is. Turkije hoort bij onze Europese familie.' Democratie is niet vanzelfsprekend, vervolgt hij. Daarvoor moeten we strijden. 'We moeten de mensenrechten altijd verdedigen, ook in situaties

'Rechters, journalisten en vrouwen die opstaan voor hun rechten verdienen onze steun'

waarin het niet makkelijk is.'

De Franse politica Sandra Regol van de Groenen beaamt dit. 'Frankrijk zelf kan niet veel doen', zegt ze tegen *de Kanttekening*. 'Maar de Raad van Europa kan dat wel en moet veel meer druk op Turkije uitoefenen om de mensenrechten te respecteren. Daarom ben ik hier ook, in de hoop dat de Raad van Europa eens luistert.'

Bredere strijd

De gülenisten presenteren zich niet langer als een geïsoleerde

groep slachtoffers, maar als onderdeel van een bredere strijd voor democratie in Turkije. Hoewel de beweging door veel Turken – ook in de oppositie – nog steeds wordt gewantrouwd, is een kleine kentering zichtbaar. De slogan 'Set Them Free' klinkt voor iedereen. En een handjevol niet-gülenisten demonstreert mee.

De voormalige politiechef Demircivi vat het treffend samen. 'Onderdrukking verdeelt, maar het kan ook verbinden. Misschien is dat de enige hoop die we nog hebben.' ●

BEELD: ISA YILMAZ

‘Wie bepaalt eigenlijk wat als ter

Het kabinet-Jetten wil, na een omstreden deal van 380 miljoen euro voor ontwikkelingshulp, de wet tegen de ‘verheerlijking van terrorisme’ doorzetten. Antropoloog Martijn de Koning vreest dat die wet vooral mensen onder een vergrootglas legt die opkomen voor bijvoorbeeld de rechten van Palestijnen.

MONUMENT VOOR DE RACISTISCHE AANSLAG IN HET DUITSE HANAU, WAARBIJ IN 2020 NEGEN MENSEN OM HET LEVEN KWAMEN. BEELD: KIRILL KUDRYAVTSEV/AFP

● TAYFUN BALCIK

In ruil voor 380 miljoen euro extra voor ontwikkelingshulp zou D66 zijn verzet hebben laten varen tegen een VVD-wetsvoorstel dat het verheerlijken van terrorisme strafbaar stelt. Met het steeds rechtser en extremer worden van het parlement is D66 eigenlijk niet eens nodig om de wet tegen de zogenoemde ‘verheerlij-

king van terrorisme’ door de Kamer te krijgen, schrijft de Volkskrant, die ook de geschiedenis van het wetsvoorstel schetst.

‘Al in 2016 lanceerde het toenmalige CDA-Tweede Kamerlid Mona Keijzer een wet om het verheerlijken van terrorisme strafbaar te stellen. Het ging haar om het actief verheerlijken of goedpraten van gewapende strijd en ter-

reurdaden’, schrijft *de Volkskrant*.

Daarmee worden meestal islamistische terreurdaden bedoeld, omdat die binnen rechtse politieke kringen vaak het dominante referentiekader vormen. Critici wijzen erop dat geweld of misdrijven van staten als Israël of de Verenigde Staten doorgaans niet als terrorisme worden beschouwd. Vorig jaar nam de Tweede Kamer boven-

'Terrorisme wordt gezien?'

'Mensen gaan zichzelf censureren'

dien een motie aan die oproep om activisten van 'antifa' officieel als leden van een terroristische organisatie te bestempelen.

Dit wetsvoorstel vindt zijn oorsprong in de strijd tegen islamistisch terrorisme, in de periode dat Nederlanders naar Syrië en Irak afreisden. Martijn de Koning, universitair hoofddocent antropologie aan de Radboud Universiteit, deed destijds veel onderzoek naar dat fenomeen. Tegenwoordig doet hij onder meer onderzoek naar discriminatie van moslims (islamofobie) en activisme onder moslims. Net als diverse pro-Palestijnse organisaties, waaronder PAX, The Rights Forum en Plant een Olijfbom, is hij kritisch op de wet.

Waarom bent u kritisch op deze wet?

'Een wet die het verheerlijken van terroristische misdrijven strafbaar stelt, lijkt op het eerste gezicht vanzelfsprekend. We willen immers voorkomen dat geweld tegen burgers wordt aangemoedigd of gevierd. Toch roept deze wet een belangrijke vraag op: wie bepaalt eigenlijk wat als terrorisme wordt gezien?'

Hoe zou u zelf die vraag beantwoorden?

'Onderzoekers binnen de zogeheten *critical terrorism studies* wijzen

erop dat terrorisme geen neutrale term is. Door de geschiedenis heen werd geweld van gekoloniseerde bevolkingen vaak aangeduid als terrorisme, terwijl geweld van staten eerder werd voorgesteld als ordehandhaving, veiligheid of zelfverdediging. Volgens deze onderzoekers werkt die geschiedenis nog altijd door in hedendaagse politieke debatten.'

'Dat zien we bijvoorbeeld in discussies over Palestina. Geweld van Palestijnen wordt vaak vrijwel onmiddellijk als terrorisme benoemd. Geweld van de Israëli's staat wordt daarentegen doorgaans beschreven als zelfverdediging, militaire operaties, veiligheidsmaatregelen of terrorismebestrijding. Daarmee verdwijnt de bredere context van bezetting, onteigening en militaire overheersing gemakkelijk uit beeld.'

Kan deze wet ook Nederlandse moslims raken, los van de Palestijnse kwestie?

'Sinds 11 september 2001 zijn moslimgemeenschappen steeds vaker onderwerp geworden van toezicht, monitoring en preventief veiligheidsbeleid. Daardoor zijn moslims in het publieke debat regelmatig niet alleen burgers, maar ook potentiële veiligheidsrisico's geworden. Tegen die achter-

grond roept de nieuwe wet vragen op over de grenzen van politieke meningsuiting. Zou iemand die stelt dat Oekraïners zich met geweld mogen verzetten tegen een bezetting worden gezien als iemand die een bevrijdingsstrijd ondersteunt? En zou iemand die hetzelfde zegt over Palestijnen sneller het verwijt krijgen terrorisme te verheerlijken?'

De kern van de zorg is niet dat grote aantallen mensen zullen

zeggen of met wie zij zich solidair verklaren. Dat betekent niet dat het bestrijden van terroristisch geweld geen legitiem doel is. De vraag is echter of een wet die formeel voor iedereen gelijk geldt, in de praktijk ook daadwerkelijk gelijk uitwerkt.

Wanneer terrorisme een politiek omstreden begrip blijft, bestaat het risico dat sommige vormen van solidariteit, verzet of politieke betrokkenheid sneller door

'Dat betekent niet dat het bestrijden van terroristisch geweld geen legitiem doel is'

worden vervolgd. Veel waarschijnlijker is een zogenoemd *chilling* effect: mensen gaan zichzelf censureren, omdat onduidelijk is waar de grens precies ligt. Studenten, journalisten, wetenschappers, kunstenaars en activisten kunnen ervoor kiezen gevoelige onderwerpen te vermijden om beschuldigingen of juridische problemen te voorkomen.'

Die gevoelige onderwerpen hebben vooral betrekking op gemarginaliseerde groepen.

'Voor organisaties die zich bezighouden met Palestina, antiracisme, moslimrechten, vluchtelingenwerk of vredesactivisme kan dit betekenen dat zij vaker onderwerp worden van veiligheidsaandacht, zelfs wanneer zij geweld expliciet afwijzen. De aandacht verschuift dan van wat mensen doen naar wat zij denken,

een veiligheidsbril worden bekeken dan andere. De fundamentele vraag die de nieuwe wet oproept, is daarom niet alleen hoe we terrorisme bestrijden, maar ook hoe we voorkomen dat legitieme politieke meningsuiting, solidariteit en democratische participatie onderdeel worden van hetzelfde veiligheidsdomein.' ●

BEELD: MARTIJN DE KONING

Geen overgangsrecht: nieuwe a lopende zaken

De regels veranderen tijdens het spel. Dat is waar het op neerkomt, nu blijkt dat de nieuwe asielwetten ook gelden voor lopende aanvragen en inburgeraars. Het is in sommige gevallen echt schrijnend, vinden experts uit het werkveld.

● MAJORIE VAN LEIJEN

Een statushouder die eindelijk is ingeburgerd en binnenkort in aanmerking komt voor een verblijfsvergunning onbepaalde tijd, en deze niet meer kan aanvragen omdat deze vergunning straks niet meer bestaat.

Een ander die al zes jaar wacht op gezinshereniging en binnenkort te horen zal krijgen dat de regels zijn veranderd, en dat dit mogelijk van invloed is op zijn zaak.

Het zijn verhalen waar asieladvocaat Maartje Terpstra soms werkelijk van moet huilen. Als een van haar cliënten – een gescheiden vrouw met een minderjarige dochter uit Syrië die al 2,5 jaar wacht op een besluit op haar asielaanvraag – haar belt met

Asielwetten gelden ook voor

ASIELZOEKERSBOOT IN SCHIEDAM. BEELD: MAJORIE VAN LEIJEN

de vraag of de nieuwe regels ook voor haar zullen gelden, rolt er een traan over haar wang en zegt ze zachtjes 'ja', schreef ze vorige week op LinkedIn.

'Gevoelsmatig zou je zeggen: dit mag toch niet? Dit is toch ongeoorloofd? Maar de werkelijkheid is dat er expliciet voor is gekozen. Het Migratiepact gaat op 12 juni in en is van toepassing op alle lopende zaken met onmiddellijke werking. Het is bewust op die manier geïmplementeerd.'

Wat is er gebeurd?

Op 2 juni dinsdag stemde de Eerste Kamer in met de Nederlandse uitwerking van het Migratiepact. Daarin stonden zes van de negen maatregelen van de strenge asielwet van voormalig minister Faber die eerder werden afgekeurd door de Eerste Kamer. Dit betekent onder andere dat de verblijfsvergunning voor onbepaalde tijd verdwijnt, verblijfsvergunningen niet vijf maar drie jaar geldig zijn en de mogelijkheid leden van het gezin naar Nederland te halen verder is ingeperkt.

De verbijstering over de plotwending in de Eerste Kamer was alom. Veel mensen hadden de indruk dat deze Nederlandse aanvulling op de Europese regels – die weliswaar door de Tweede Kamer waren geloosd – zouden sneuvelen in de Senaat, die al eerder kleur had bekend over de wetten van Faber. Die wetten waren niet alleen onnodig streng, maar ontbraken bovendien aan een overgangsregeling.

Dat deze overgangsregeling er niet was, merkte Kamerlid Kati Piri (PRO) al in 2025 op, toen de asielwetten nog in de maak waren. In een amendement stelde ze overgangsrecht voor om te voorkomen dat 'verschillende groepen vreemdelingen met verschillende besluiten kunnen worden geconfronteerd zonder dat

'Haar binnenwereld blijft gesloten'

daarvoor een goede reden bestaat'. Het amendement haalde het niet.

Ook toen de wetten in de Eerste Kamer werden behandeld, kwam de noodzaak voor een redelijke overgang ter sprake. Vluchtelingenwerk stuurde onder andere hierover een brief, wat uiteindelijk leidde tot de motie Van de Sanden, waarin precies stond waar het probleem lag. 'Maar ook deze motie heeft het niet gehaald', vertelt Myrthe Wijnkoop van de hulporganisatie. 'Het argument is steeds: als we een overgangsregeling hanteren, doen we het effect van de wet teniet. Het effect moet instroombeperkend zijn, ingegeven vanuit het idee dat er te veel mensen naar Nederland komen.'

Dat het overgangsrecht juist invloed heeft op de mensen die al in Nederland zijn, was een argument aan dovemansoren gericht, gaat ze verder. 'We hebben ons echt suf geluld. In regelgeving staat dat je bij de inwerkingtreding van nieuwe wetten een overgangsregeling moet hanteren, omdat het veranderen van de regels nogal invloed heeft op de levens van mensen. Iemand die een aanvraag indient, is in de veronderstelling dat hij aan de voorwaarden voldoet. Als je dan, na jaren wachten, opeens hoort dat er andere regels gelden, is dat heel heftig. Het schuurt met wat je als burger van een overheid verwacht.'

Daar komt bij dat in veel geval-

len de wettelijke beslistermijn van zes maanden wordt overschreden, vertelt Terpstra. 'Heel veel mensen wachten al maanden, vaak zelfs jaren op een besluit op hun aanvraag. Als de Immigratie- en Naturalisatiedienst (IND) wel binnen de wettelijke termijn van zes maanden op hun aanvraag had beslist, was hun besluit genomen op basis van de huidige regels. Na 12 juni worden deze aanvragen plots beoordeeld aan de hand van nadeligere regels doordat de IND niet deed wat het had moeten doen.'

Asiel, gezinshereniging of burgerschap

Momenteel zijn er circa 50.000 mensen die in een azc of een noodopvanglocatie wachten op een besluit op hun asielaanvraag. Vorige week vrijdag maakte de minister van Asiel en Migratie van den Brink een plan van aanpak bekend voor deze lopende zaken. Nieuwe asielaanvragen zullen vanaf 12 juni namelijk worden geprioriteerd en dat zou betekenen dat de reeds aanwezige groep in totaal soms wel 8 tot 10 jaar moet wachten op een besluit.

'Dit is natuurlijk enorm onrechtvaardig', zegt Terpstra. Deze groep wacht al heel lang, wordt als gevolg van het lange wachten geconfronteerd met nadeligere wet- en regelgeving en moet ook nog achter in de rij aansluiten. De minister heeft nu een nieuw plan, om de achterstanden

'Het effect moet instroombeperkend zijn'

‘Je kunt de Nederlandse nationaliteit niet aanvragen met een tijdelijke vergunning’

in 3 jaar in te halen. Het plan werd vrijdag gepubliceerd. Wij zijn hierin niet gekend. We vinden het plan nogal vaag en 3 jaar is nog steeds onaanvaardbaar lang. Onze verwachting is bovendien dat ook die 3 jaar met dit plan niet gehaald gaat worden.’

Ook de grote groep vluchtelingen met een status die momenteel nog in afwachting is van gezinshereniging wordt door de nieuwe regels geraakt. De nieuwe regels schrijven voor dat statushouders met een B-status eerst twee jaar moeten wachten, voordat ze een aanvraag mogen indienen. De inkomenseis gaat omhoog en er komt een huisvestingseis, waaraan veel van hen momenteel niet kunnen voldoen. ‘We zijn bang dat sommige van hen, om aan de inkomenseis te voldoen, terecht komen in slechte arbeidsomstandigheden en vatbaar zijn voor uitbuiting’, zegt Wijnkoop.

En dan is er nog de groep statushouders die, met het perspectief op permanent verblijf in Nederland, hebben gewerkt aan een inburgeringstraject. ‘Ze zouden een verblijfsvergunning onbepaalde tijd aanvragen en daarna de Nederlandse nationaliteit. Maar dat kan straks niet meer. Je kunt de Nederlandse nationaliteit niet aanvragen met een tijdelijke vergunning, en de vergunning asiel onbepaalde tijd komt te vervallen’, merkt Terpstra op. ‘Dit staat de inburgering van de mensen die hier zijn enorm in de weg. Hoe kom je aan werk, een

hypotheek of een arbeidscontract als je niet kunt aantonen dat je hier voor langere tijd bent?’

Stress

‘Het zorgt voor zoveel onrust en stress. We krijgen heel veel vragen. Er komen steeds mensen aan de balie met de vraag: gaat dit ook voor mij gelden?’, zegt Wijnkoop. De meeste mensen zijn niet of nauwelijks geïnformeerd over de nieuwe regels. Zowel statushouders als mensen die nog in afwachting zijn van een asielbesluit zeggen slechts van nieuwe regels te hebben gehoord, maar er weinig van te begrijpen, zo bleek uit een eerdere rondgang van *de Kanttekening*.

Dit heeft een aantal redenen, legt Terpstra uit. ‘Als mensen een status krijgen, hebben ze geen advocaat meer, ook niet als ze nog in afwachting zijn van gezinshereniging. Ze konden voorheen terecht bij Vluchtelingenwerk, nu mag dat niet meer. Voor vragen moeten ze bellen naar de IND-nareistelefoon, waar alleen Nederlands en Engels gesproken wordt. Ik zeg dan ook vaak: bel deze telefoon zo vaak mogelijk, zodat duidelijk wordt dat het niet voldoende is.’

Mensen in afwachting van een asielaanvraag hebben wel een asieladvocaat, maar dit betekent niet dat zij persoonlijk geïnformeerd worden van elke ontwikkeling, legt de advocate uit. ‘We hadden allereerst niet de verwachting dat de Eerste Kamer

zonder enig overgangsrecht met de wetten zou instemmen. Dat was ook voor ons een verrassing. Daarnaast is de situatie per persoon anders. Al die mensen moeten worden geïnformeerd, in verschillende talen. Wij zijn in Nederland met ongeveer 350 asielrechtadvocaten. We zitten fysiek aan onze taks. Wij kunnen dit ook niet aan.’

En nu? Zullen alle lopende aanvragen nu in een klap worden afgewezen? Zo simpel is het niet, zegt de advocate. ‘Inhoudelijk veranderen de criteria niet zo veel. Syrische vluchtelingen bijvoorbeeld werden al grotendeels afgewezen.’

De veranderingen zijn dan ook meer procedureel van aard, legt ze uit. ‘We krijgen geen tijd meer om onze cliënten voor te bereiden en er is geen procedure meer waarin het voornemen op een besluit en de zienswijze bekendgemaakt worden. Er is na 12 juni

nieuwe asielwetten op lopende zaken, want de wetgever heeft hiervoor expliciet gekozen. Toch is het in verschillende situaties denkbaar dat de onmiddellijke werking indruist tegen beginselen van behoorlijk bestuur en internationale verdragen.’

Ook het feit dat de IND zich niet hield aan de wettelijke beslistermijn van zes maanden betekent dat er sprake kan zijn van ongelijke behandeling, legt ze uit. ‘Sommigen kregen wel een besluit binnen kortere termijn en hadden daarom te maken met gunstigere regels. Het zou niet zo mogen zijn dat doordat een overheid faalt om tijdig te beslissen op een aanvraag, de aanvrager hierdoor geconfronteerd wordt met ongunstigere regels. Dat is in strijd met het gelijkheids- en consistentiebeginsel’, aldus Terpstra.

‘Dit heeft in ieder geval niets te maken met democratie, of de plicht van de staat om rechtvaardig te zijn’, besluit ze. ‘We erkennen allemaal de problematiek, toch spreekt niemand zich uit, uit angst voor de bezorgde burger.’

Dit merkt ook Wijnkoop, die af en toe met ongelof toe zag hoe redelijke argumenten van tafel werden geveegd. ‘Op een aantal politici na lijkt iedereen alleen maar te denken aan de aantallen die omlaag moeten. Dat deze onmiddellijke werking daar niets aan bijdraagt, wordt gewoon niet gehoord.’ •

‘Wij zijn in Nederland met ongeveer 350 asielrechtadvocaten’

nog maar één echt contactmoment tussen de advocaat en de asielzoeker voordat een asielbesluit wordt genomen. De regels hebben dus gevolgen voor de zorgvuldigheid van de procedure en daardoor zullen we vaker in beroep moeten bij de rechtbank.

‘Ook over het ontbreken van overgangsrecht zullen we per situatie moeten procederen’, gaat Terpstra verder. ‘De rechter kan niet zomaar ingaan tegen de onmiddellijke werking van de

ARNON GRUNBERG

BEELD: PASCALLE BONNIER

Hondenbrokken

Ergens in februari van dit jaar, nog voor de laatste oorlog met Iran begon, zat ik in Gouda naast een Iraans-Nederlandse wetenschapper die linkse westerlingen naïef vond; naïef tegenover wat ooit de derde wereld heette en tegenwoordig de Global South wordt genoemd, en vooringenomen in hun weerzin jegens het Amerikaanse imperium. Oftewel: hij verweet hun provincialisme aan de rafelranden van het imperium.

Ik schreef hierover in *de Kanttekening*.

Deze wetenschapper dacht dat een deel van het Iraanse volk een Amerikaanse oorlog tegen het eigen regime zou kunnen ondersteunen. Hij stond daarin niet alleen. De Mossad en Netanyahu dachten hetzelfde en met die gedachte bevalen zij hun oorlog aan bij Amerika. De pitch werkte, de Israëlische oorlog werd ook Amerikaans, de uitwerking liet te wensen over. Zoveel weten we inmiddels.

Het hoofd van de slang van de ayatollahs mag dan aan het begin van deze oorlog zijn afgebeten, het Iraanse volk kwam niet in opstand. Iran won de oorlog, dwong Amerika op de knieën en Amerika dwong Israël op de knieën. Israël is de grote verliezer. Eens te meer is duidelijk geworden dat als puntje

bij paaltje komt, Israël luistert naar zijn meester in Washington. Wat ook meteen duidelijk maakt dat Washington deze macht niet heeft willen inzetten als het gaat om de slachtingen, de genocide in Gaza. Hoeveel Gazanen Israël afslacht, heeft namelijk geen invloed op de olieprijs. Als Iran de Straat van Hormuz afsluit, heeft dat direct invloed op de olieprijs. Al aan het begin van de oorlog schreef Thomas Friedman, columnist voor *The New York Times*, dat het einde van de oorlog bepaald zou worden door die olieprijs. Welnu, hij had gelijk.

Trump, bang dat al te dure benzine ertoe zal leiden dat hij in november bij de tussentijdse verkiezingen de meerderheid in de Senaat en het Huis van Afgevaardigden zal verliezen, kon niet wachten een deal met Iran te sluiten. Wetend dat Iran de Amerikaanse kiezer geen zier interesseert, maar de eigen portemonnee wel. (Niet dat kiezers elders wezenlijk anders zijn.)

De onderhandelingen met Iran lopen nog en aangezien wispelturigheid het handelsmerk is van Trump, zou hij best wel weer eens kunnen beginnen met het bombarderen van Iran als hij vreest dat zijn imago als winnaar in het geding komt. Maar hij weet dat elke hervatting van de oorlog hem alleen zal verzwakken, Iran weet dat ook. De Iraanse onderhandelingspositie is riant, het enige gevaar is dat

‘JD Vance sprak Israël toe zoals je een hond toespreekt’

Iran aan dezelfde hoogmoed zal lijden die Trump ertoe bracht even in de Amerikaanse onoverwinnelijkheid te geloven.

Wat heeft deze oorlog tot nu toe opgeleverd? Naar alle waarschijnlijkheid heeft de oorlog de positie van de ayatollahs en de hardliners in Iran verstevigd. Het heeft de militaire macht van Amerika, voor zover dat nog nodig was, ontmaskerd. Ja, Amerika kan moeiteloos en betrekkelijk risicoloos vrijwel elk land op deze aarde bombarderen. Maar oorlog is een middel om een doel te bereiken en als middel faalt die bommenmacht keer op keer. Ze faalt zelfs als Amerika bereid is grondtroepen in te zetten (zie Afghanistan, zie Irak). Keer op keer leren we: de oorlog werd gewonnen, het politieke doel werd niet gehaald.

We kunnen nog iets verder teruggaan, naar Vietnam. De oorlog werd niet eens gewonnen, laat staan dat het politieke doel werd gehaald. Niemand weet meer waarom die oorlog, met miljoenen

slachtoffers, ook alweer werd gevoerd.

Door de laatste oorlog is de Amerikaanse militaire macht minder afschrikwekkend geworden. Amerika moest diverse concessies doen om te bereiken dat Iran de Straat van Hormuz weer zou openen, terwijl die Straat voor de oorlog gewoon open was. Vrijwel geen land kan een oorlog tegen Amerika winnen, maar je kunt Amerika effectief chanteren door de wereldhandel te saboteren. Dat is een van de lessen van deze oorlog.

JD Vance sprak Israël toe zoals je een hond toespreekt. Hij zei dat Israël een paria was geworden en dat het enige land dat bereid was wat hondenbrokken naar Israël toe te werpen Amerika was en dat de hond er daarom maar beter aan deed zich te gedragen, anders zou het ook met die hondenbrokken weleens gedaan kunnen zijn.

De oorlog werd gevoerd, opdat men elkaar dezelfde hondenbrokken toewierp die men elkaar ook zonder oorlog had kunnen toewerpen. En nee, ik ben geen pacifist.

De voormalige Amerikaanse diplomaat Robert Malley schreef dat de oorlog er misschien toe zou kunnen leiden dat Amerika tot het inzicht komt dat Iran eigenlijk helemaal geen Amerikaans probleem is.

Inzicht putten uit verloren oorlogen. Wie weet. Een mens moet ergens hoop uit peuren. ●

Arnon Grunberg: ‘Mensenrecht van Jezus’

Volgens schrijver Arnon Grunberg heeft de christelijke naastenliefde de westerse cultuur diep beïnvloed. ‘Mensen kunnen alleen niet voldoen aan de eisen die Jezus stelt.’

● MARISKA JANSEN

Voor niet-christenen kan de Bergrede een aha-erlebnis zijn. Volgens de overlevering hield Jezus deze toespraak op een heuvel in Galilea, een streek in het noorden van het huidige Israël. Er staan bekende uitspraken in als: ‘Wie je op de rechterwang slaat, kun je de linkerwang toekeren’, ‘Heb je vijanden lief’ en: ‘Behandel anderen zoals je zelf behandeld wilt worden.’

Deze wijsheden komen dus uit de Bergrede in het Nieuwe Testament, uit Matteüs 5 tot en met 7. Het nieuwe boek van Arnon Grunberg, *Mogen we nog een beetje leven?*, bevat beschouwingen over deze tekst. Ook de Bijbeltekst zelf is integraal opgenomen. Grunberg is naar eigen zeggen ‘helemaal niet christelijk’ opgevoed, ‘wel religieus, maar joods’. Waarom wilde hij dan juist over deze toespraak van Jezus aan zijn volgelingen schrijven?

‘In de Bijbel staan prachtige verhalen die mij, ook als agnost, nog steeds aanspreken, ook literair gezien’, vertelt Grunberg. ‘Denk aan het verhaal van Abraham en Isaak of aan het boek Job uit het Oude Testament. Maar ook het Nieuwe Testament bevat schitterende teksten. Er zit een soort poëzie in.’

‘Wat mij betreft komen de mensenrechten voort uit de leer van Jezus, uit de Bergrede: het idee dat bepaalde rechten voor iedereen gelden. Het westerse denken, inclusief de Verlichting,

is voor een belangrijk deel schatplichtig aan het christendom. Je zou zelfs kunnen zeggen dat het humanisme een vorm van christendom zonder Jezus is.’

En het christendom is weer schatplichtig aan het jodendom?

‘Ja, dat klopt. Zoals ik ook in mijn boek schrijf: geen enkele cultuur staat op zichzelf. Elke cultuur is beïnvloed door andere culturen.

lang naar Afrika, Zuid-Amerika en andere delen van de wereld trokken om mensen te bekeren.

Ik heb met missionarissen gesproken, in Paraguay maar ook in de Verenigde Staten. Zij gaan van deur tot deur. In hun ogen gaan mensen verloren als ze Jezus niet erkennen als hun redder. Dat missionaire karakter is typisch christelijk en heeft goede en slechte kanten.

De slechte kanten zijn vrij

ker hiervan, was natuurlijk een product van die cultuur.’

Ik zie secularisering als een voortzetting van het christendom. Nietzsche zei dat God dood is. Je kunt ook zeggen: mensen hebben zich losgemaakt van de kerk. Vroeger hoorde je vanzelfsprekend bij een kerkgenootschap. In Nederland was je katholiek of protestants. Er waren zelfs tijden waarin een relatie tussen een katholiek en een protestant grote problemen kon veroorzaken.

Voor mij begint die secularisering al eerder, bij Jezus zelf. Volgens de overlevering zei hij dat veel religieuze wetten niet langer noodzakelijk waren. Besnijdenis hoefde niet meer, voedselwetten ook niet. Je mocht eten wat je wilde. Dat is een groot verschil met zowel het jodendom als de islam.’

‘Wat mij betreft komen de mensenrechten voort uit de leer van Jezus’

In je boek betoog je dat de Bergrede de westerse mens heeft beïnvloed, ook als die geen christen is. En dat het bijna een politiek programma is?

‘Zeker. Er zit iets revolutionairs in de Bergrede. Het is een tekst met een enorme politieke en maatschappelijke kracht. Een geloof heeft grote invloed op hoe mensen denken en samenleven, ook als ze die religie niet aanhangen. Je groeit altijd op binnen een cultuur.

Het idee van een God die een moreel geweten vertegenwoordigt, het onderscheid tussen goed en kwaad, maar ook het idee dat ieder mens ertoe doet: dat zijn allemaal christelijke ideeën die diep in onze cultuur zijn doorgedrongen.

De monotheïstische religies – het christendom, het jodendom en de islam – hebben ontzettend veel gemeen. Ze delen profeten en verhalen. Maar wat het christendom enigszins onderscheidt, is dat het sterk heeft ingezet op universalisme.’

Wat bedoel je?

‘Bijzonder aan het christendom, en tegelijk de kracht en zwakte ervan, is dat het zegt: iedereen kan christen worden. Vandaar ook dat missionarissen eeuwen-

duidelijk. Het heeft iets kolonialistisch: het idee dat je tegen anderen zegt dat jouw geloof beter is dan dat van hen. Dat staat op gespannen voet met moderne ideeën over gelijkwaardigheid en respect.

Maar de positieve kant is dat ook het idee van universele mensenrechten daaruit voortkomt. Het Kantiaanse idee dat ieder mens een doel op zichzelf is, is sterk beïnvloed door de christelijke cultuur. Immanuel Kant (Duitse filosoof, red.), de beden-

en komen voort uit de leer

ARNON GRUNBERG, BEELD: SANDER VOERMAN

Als je kijkt naar het Oude Testament (het boek van het jodendom, red.), zie je een andere nadruk. Daar gaat het veel meer over het hier en nu. Over hoe mensen samenleven met God en met elkaar. Het gaat om praktische voorschriften en om het dagelijkse leven. Wat je moet eten, wanneer je moet rusten, hoe je moet oogsten, hoe je moet bidden.

Door Jezus verschuift de nadruk van wet naar liefde. Tegelijkertijd is liefde natuurlijk een lastig begrip. Het klinkt prachtig, maar het is vaak onduidelijk wat het concreet van mensen vraagt.

Als liefde zo centraal staat in de westerse cultuur, waarom doen mensen elkaar dan zoveel kwaad?

‘Omdat mensen niet kunnen voldoen aan de eisen die Jezus stelt. Dat zie je in alle monotheïstische religies terug. Mensen blijken telkens minder volmaakt dan de idealen die hun worden voorgelouden. In naam van het christendom zijn kettters verbrand en in naam van de liefde zijn mensen vermoord. Hetzelfde zie je bij seculiere ideologieën zoals het communisme, dat rechtvaardigheid op aarde wilde realiseren. Zodra idealen een ideologie wor-

den, gaat het vaak mis en dreigt ontmenselijking. Zodra je de wereld indeelt in goede en slechte mensen, ontstaat de verleiding anderen uit te sluiten of zelfs te vernietigen.’

Kun je al die idealen terugvinden in de Bergrede?

‘De Bergrede is een poëtische tekst waarin Jezus oproept je vijanden lief te hebben. Dat is misschien wel de kern van de boodschap. Mensen die lijden en aan de rand van de samenleving staan, worden gezien. Jezus richt zich juist tot hen. In de Bergrede staat dat wie hongert naar

gerechtigheid verzadigd zal worden en dat de laatsten de eersten zullen zijn. Dat was toen een krachtige boodschap en is dat nog steeds.’

De weerstand tegen asielzoekers en de acties van rechtsextremisten gaan dus recht in tegen de boodschap van de Bergrede?

‘Absoluut. De mensen die zich tegenwoordig beroepen op de christelijke cultuur noem ik in mijn boek post-christenen. Zij handelen vaak juist in strijd met de geest van de Bergrede. Hoewel je natuurlijk ook gelovig christe-

‘Besnijdenis hoefde niet meer, voedselwetten ook niet’

lijk kunt zijn en asielzoekers kunt haten, of welke groep dan ook kunt haten. Voor de postchristenen is het christendom vaak eerder een identiteitsmarker dan een werkelijk geloof.

Ik wil overigens niemand voorschrijven hoe hij of zij moet geloven. Ik wil ook niemand bekeren. Ik vind dat mensen het recht hebben om hun eigen keuzes te maken.’

Maar is dat niet in tegenspraak met wat je eerder zei? Iedereen in het Westen is toch door de

christelijke naastenliefde beïnvloed?

‘Dat klopt. Iedereen is erdoor beïnvloed, maar dat betekent niet dat iedereen er ook naar handelt. Of dat mensen beseffen erdoor beïnvloed te zijn. Je bent altijd ook een product van je cultuur en die cultuur is groter dan je ouderlijk huis, je school, en je tempel.

Ik denk dat veel mensen die demonstreren tegen asielzoekers, soms zelfs met geweld, diep van binnen best weten wat barmhartigheid is. Ook als ze de Bijbel nooit hebben gelezen, weten ze vaak heel goed wat als goed en slecht wordt beschouwd. Juist daarom denk ik dat ze zich ergens anders tegen afzetten. Ze verwerpen het appel dat in de Bergrede wordt gedaan.’

En waarom doen ze dat?

‘Omdat het heel menselijk is om onderscheid te maken tussen “wij” en “zij”.

Mensen willen vaak dat het goede leven beschikbaar is voor hun eigen groep, maar niet noodzakelijk voor anderen. Die anderen kan van alles zijn: een asielzoeker, een moslim, een jood, een Rus, een zwarte Nederlander of een Nederlander van kleur. Er is altijd wel een groep die buiten de kring wordt geplaatst.

Daarnaast speelt onzekerheid een rol. Mensen die zich onzeker voelen over hun positie in de samenleving kunnen zichzelf een gevoel van status geven door neer te kijken op mensen die het nog moeilijker hebben.

Door zich af te zetten tegen een kwetsbare groep creëren ze een gevoel van eigenwaarde. Ze kunnen tegen zichzelf zeggen: misschien heb ik het moeilijk, maar er zijn mensen die nog lager staan dan ik.’

Je boek heet *Mogen we nog een beetje leven?* Wat bedoel je met die titel?

‘Dat is wat je vaak hoort van juist de mensen waar we het net over hadden. Van mensen die zich afzetten tegen de boodschap van

maken en altijd het goede doen.

Daarom doe ik in mijn boek ook een oproep om met mededogen naar anderen te kijken. Zelfs naar mensen die verkeerde dingen doen. Wie zonder zonde is, werpe de eerste steen.

Pas wanneer je erkent dat dezelfde menselijke zwakheden ook in jezelf aanwezig zijn, kun je op een geloofwaardige manier kritiek hebben op anderen of proberen hen tot ander gedrag te bewegen. Hoewel ik er ook diep van overtuigd ben dat we de ander meer met rust moeten laten. Wie een ander ziet voordringen in een rij hoeft hem niet meteen tot de orde te roepen. We zouden geen amateur-politieagenten moeten willen zijn.

Dat betekent niet dat je alles

‘Wie een ander ziet voordringen in een rij hoeft hem niet meteen tot de orde te roepen’

de Bergrede.

Tegelijkertijd vind ik dat je die vraag serieus moet nemen. Wie idealen nastreeft, moet ook rekening houden met de werkelijkheid waarin mensen leven. Je kunt niet van mensen verwachten dat ze vierentwintig uur per dag moreel perfect zijn. Dat ze nooit egoïstisch zijn, nooit fouten

moet goedkeuren. Ik heb weinig sympathie voor mensen die tegen asielzoekers demonstreren. Maar zij lijken waarschijnlijk meer op mij dan ik zou willen toegeven.’

Arnon Grunberg, Mogen we nog een beetje leven?, Atlas Contact, 128 blz., € 19,99

TINEKE BENNEMA

Journalist en historicus.

Mannen, verplaats je gewoon eens in vrouwen

Het duurde 79 jaar voordat het de jury van de P.C. Hooftprijs behaagde om een vrouw de eer toe te kennen de beste te zijn in de categorie Beschouwend Proza. Dat vertelde spreker Sinan Cankaya tijdens de feestelijke uitreiking die ik bijwoonde. Ter troost, nou ja, in de categorieën proza en poëzie lag de verhouding iets gunstiger: één vrouw op vier mannen werd winnares.

Winnares Anja Meulenbelt herinnerde er in haar dankwoord aan dat toen de eerste zwarte vrouw, Astrid Roemer, de prijs kreeg in 2016, Elsevier Weekblad schreef: 'Als dit soort activistische kul leidend wordt voor de P.C. Hooftprijs, kun je hem net zo goed elk jaar aan Anja Meulenbelt geven.' En zie.

Meulenbelt bekende dat zij er in een dergelijke cultuur zelf geen moment aan gedacht had dat zij ooit de prijs zou winnen en daarom meende dat het telefoon-tje van de jury met de gelukwensen per abuis was. Stokken om de vrouwelijke hond mee te slaan zijn al jaren: activistisch, vulgair, mannenhaatster, antisemitisch, links enzovoort. De mannelijke superioriteit werd diep door haar werk

gekwetst; Oek de Jong had de prijs natuurlijk moeten krijgen, beweerde Paul Cliteur.

Heren waren dan weer niet in groten getale afgekomen op de uitreiking, omlijst met zeer melancholische Palestijnse muziek en mooie toespraken. En ik hoorde vrouwen bij de borrel zeggen dat *De schaamte voorbij*, een wereldwijd vertaalde bestseller, waarin huiselijk en seksueel geweld tegen vrouwen centraal staat, door nog meer vrouwen gelezen zou moeten worden. Nee, dacht ik, het is juist nu vooral aan de man. Want zullen we eens naar wat cijfers over mannelijk geweld kijken?

Nee, ik ben geen doorgesnoven feminist en mannenhaatster. Maar lees en huiver.

Een op de drie vrouwen krijgt te maken met huiselijk geweld, fysiek of seksueel geweld door mannen. (Atria Kennisinstituut voor Emancipatie en Vrouwengeschiedenis, 2024.) Jonge vrouwen zijn twee keer zo vaak slachtoffer van seksueel geweld als mannen. #MeToo gaat gewoon door.

Trekken we de lijn van geweld even verder door. Moordenaars? 81 procent daarvan ter wereld is man, volgens het UN Office on Drugs and Crime (UNODC) in 2023. Alleen in de progressieve

landen IJsland, Noorwegen, Letland, Slovenië, Zwitserland, Oostenrijk en Tsjechië is het percentage vrouwen dat moordt ietsjepietsje hoger dan 19 procent.

Nog een schepje erbovenop. Seriemoordenaars? Slechts 10 procent van alle seriemoordenaars is vrouw (Radford University), maar die krijgen dan wel meteen een film (*Monster, Queen of Serial Killers*).

En ieder zijn ding natuurlijk, maar zullen we het ook nog even over porno hebben? Dat is vooral een typische mannenhobby: 70 procent van hen kijkt naar porno, voor vrouwen is dat 30 procent. Van belang hier is dat in de VS 21 procent van de mannelijke gebruikers bekend ook naar kinderporno te kijken (rapport Downloaders van Kinderporno, 2019, Ministerie van Justitie), en dat is ook verboden.

En wat vinden we van deze? Onbegrijpelijk dat het geen voorpaginanieuws is geworden, maar elk jaar, ja elk jaar, reizen er 200.000 Nederlandse mannen naar het buitenland voor seks met minderjarige kinderen, stelt het gerenommeerde Wetenschappelijk Onderzoek- en Datacentrum (WODC) in 2025. Op anonieme basis. De mannen die bekennen, let wel. En zij beweren zo ook de

armoede te bestrijden. Echt.

Enfin, zo kan ik nog wel even doorgaan. Nogmaals, het is niet mijn bedoeling om mannen te bashen en te roepen dat het allemaal beesten zijn; gelukkig zijn de meesten beslist oké en bestaan er ook een heleboel lieverds. Maar veel anderen veroorzaken veel ellende.

Als ik dan even geen zin heb in al die ellende op de wereld en ik wil mooie plaatjes zien, bezoek ik mijn Facebookgroep *Non AI Embroidery*. Weet je wat ze borduren? Bloemen, bomen en dieren. En weet je wie het zijn? Alleen maar vrouwen. En dan moet ik toch wel denken aan mannen die ervan houden alles kapot te maken. Kijk vooral ook even naar de foto's van de kabinetten van Trump en Netanyahu, er zit nauwelijks een dame in.

Mijn punt hier is dat mannen die moeite hebben met vrouwen die hen op hun verzakingen wijzen, en ook nog erkenning krijgen, misschien toch eerst nog even tot tien moeten leren tellen, in plaats van op hun pik getrapt te zijn. Het zou zoveel schelen als ze een poging doen zich in vrouwen te verplaatsen, die in meerderheid een portie mannelijk gedoe hebben meegemaakt. Dus, gewoon, alsjeblieft wat liever worden? •

Schrijver Joris Luyendijk waarschuwt in vredeestijd'

Europa staat op een kruispunt, waarschuwt Joris Luyendijk tijdens de François Vranckenlezing in de Goudse Sint-Jan. Volgens hem is het continent te afhankelijk van Amerika, te naïef over Rusland en onvoldoende voorbereid op een wereld die steeds autoritairder wordt.

● EWOUT KLEI

In de langste kerk van Nederland, de Goudse Sint-Jan, vindt op vrijdagavond 12 juni de jaarlijkse François Vranckenlezing plaats, georganiseerd door het Mandeville Instituut voor hoogbegaafde jongeren. Het is een avond voor mensen 'met een mening', zoals de organisatie het noemt. Dit jaar is schrijver en criticus Joris Luyendijk te gast. Pieter Verhoeve, de burgemeester van Gouda, introduceert hem als 'een soort moderne Socrates'. Net als de beroemde Griekse filosoof zou Luyendijk een horzel in de pels zijn, iemand die met scherpe vragen en ongemakkelijke waarheden het publieke debat wakker schudt.

Luyendijk doet zijn reputatie eer aan. In een prikkelende lezing schetst hij een Europa dat te afhankelijk is van de Verenigde Staten, te naïef over Rusland en te traag om zijn eigen democratische waarden te verdedigen. 'We leven niet meer in vredeestijd', zegt hij. 'En toch gedragen we ons alsof het wel zo is.'

Europa moet zichzelf heruitvinden

Luyendijk begint met een gedachte-experiment. Stel dat Europa niet langer afhankelijk zou zijn van de grillen van de Amerikaanse politiek, dat we ons geen zorgen meer hoeven te maken over wie de volgende president wordt en dat we niet langer bang zijn voor een nieuwe, ondoordachte militaire interventie in het Midden-Oosten. Zo'n situatie is mogelijk als we niet meer digitaal afhankelijk zijn van Silicon Valley.

'We zijn een digitale kolonie geworden'

Volgens Luyendijk is onze afhankelijkheid van de Verenigde Staten niet alleen maar politiek en militair, maar ook economisch en technologisch. Belangrijk daarbij is

onze digitale afhankelijkheid van Amerikaanse techbedrijven. Google, Meta (Facebook en WhatsApp) en Twitter/Grok zijn gewetenloze bedrijven die ons verslaafd willen maken aan technologie, stelt hij. 'We zijn een digitale kolonie geworden.'

De populaire oud-president Barack Obama wist die afhankelijkheid volgens Luyendijk retorisch te verhullen. 'Hij was gezegend met charme. Hij liet ons geloven dat Amerika onze grote broer was.' Maar met de komst van Trump werd de façade doorbroken. 'Trump schopte ons Europeanen zijn invloedssfeer uit. Maar dat was ergens een zegen. Het dwong ons om na te denken over onze eigen positie.'

De dreiging uit het Oosten en het Westen

De meest acute dreiging komt volgens Luyendijk van Rusland. Niet alleen militair, maar vooral via cyberaanvallen, sabotage en desinformatie. 'De Rotterdamse haven is veertig procent van de tijd bezig met cybersecurity. De AIVD heeft het nog nooit zo druk gehad.'

Als Oekraïne valt, waarschuwt Luyendijk, krijgt Poetin een enorme boost. 'Zijn entourage (de rijke oligarchen rondom de president, red.) mag het land gaan plunderen, zoals ze nu al doen in bezette gebieden. En Oekraïners die nu nog in het westen van het land wonen, moeten straks misschien tegen ons vechten. Rusland zet niet alleen Tsjetsjenen in tegen het Oekraïense leger, maar ook Oost-Oekraïners.'

Maar ook vanuit het Westen dreigt gevaar. De MAGA-beweging in de Verenigde Staten ondermijnt volgens hem de rechtsstaat. 'We

moeten niet doen alsof Amerika vanzelf weer normaal wordt. Zelfs als Trump de volgende verkiezingen verliest, duurt het jaren voordat de schade is hersteld.'

Luyendijk schetst een toekomst waarin Europa wordt geconfronteerd met MAGA-Netflix en MAGA-HBO. Het is een culturele invloedssfeer die steeds autoritairder wordt.

'Alsof Poetin rationeel is en je met hem kunt blijven praten'

Politieke blokkades in Nederland

Luyendijk spaart in zijn lezing de Nederlandse politiek niet. Zowel links als rechts moeten volgens hem hun wereldbeeld herzien.

Links moet accepteren dat Europa militair onafhankelijk moet worden. 'Dat betekent militaire oefeningen, investeren in defensie en soms oorlogjes voeren om militair materiaal te testen. Dat is moeilijk voor links, dat allergisch is voor militaire macht.'

Maar ook de VVD en het CDA moeten hun politiek herzien. De VVD houdt vast aan het idee dat alles via de markt moet worden opgelost. 'Maar door de overheid geleide industriepolitiek is nu noodzakelijk', zegt Luyendijk. 'Dat wil de VVD niet.' Het CDA projecteert volgens hem het poldermodel

BEELD: EWOUT KLEI

chuwat: 'We leven niet meer

'Journalisten moeten proberen objectief te zijn. Dat ben ik niet meer'

op de wereldpolitiek. 'Alsof Poetin rationeel is en je met hem kunt blijven praten.'

De bureaucratie is volgens hem een ander probleem. 'We kunnen in Nederland geen loopgraven graven vanwege milieuregels. Oekraïne wilde hier een raketfabriek bouwen, maar vanwege de bureaucratistische procedures kon dat niet en kwam de fabriek in Denemarken. Ook moet militair transport in Nederland en Duitsland wachten op civiel verkeer. Met zulk beleid win je geen oorlog.'

Pacifisme, woke en extreemrechts

Luyendijk neemt ook pacifisten op de korrel. 'Pacifisme werkt alleen in een democratie. Als pacifisten aan de macht komen, verliezen we die democratie, omdat we ons niet verdedigen.'

Over uiterst links was hij kort: 'Ze zijn klein, maar luid op universiteiten. Ze zijn anti-Oekraïne omdat hun wereldbeeld alles reduceert tot witheid en kolonialisme. Maar hoe verklaar je dan dat Rusland Oekraïne rekoloniseert?'

Extreemrechts is ook anti-Oekraïne, maar uit liefde voor het autoritaire Rusland. 'Wilders was een tijd geleden alweer in de Doema (het Russische parlement, red.) en tweette: *From Russia with love.*' Luyendijk zegt dat we tachtig jaar geleden een goed woord hadden voor dit gedrag (landverraad, red.).

JORIS LUYENDIJK HOUDT IN GOUDA DE FRANÇOIS VRANCKEN-LEZING UIT. BEELD: EWOUT KLEI

Geïnfantiliseerde burgers en een slapende elite

Volgens Luyendijk is de Nederlandse burger 'geïnfantiliseerd'. Mensen nemen geen risico's, houden zich aan regels, worden beloond op senioriteit. 'Maar de dynamische, onzekere wereld van nu vraagt flexibiliteit.' Oekraïners snappen dat. Daarom maakten ze tijdens een militaire oefening met de NAVO de NAVO ook totaal in.

Hij gelooft niet in links en rechts, maar in het sterke midden. De elite – waarmee hij niet de linkse culturele elite bedoelt, maar de hardwerkende hoogopgeleide middenklasse – moet volgens hem het goede voorbeeld geven en hun maatschappelijke invloed aanwenden.

De veranderende geopolitieke werkelijkheid en de Russische dreiging deden Luyendijk beseffen dat hij feitelijk gezien geen journalist meer is. 'Journalisten moeten proberen objectief te zijn. Dat ben ik niet meer. Ik heb partij gekozen en ben activist voor Oekraïne. Ik wil geld ophalen zodat zij voor hun én onze vrijheid kunnen blijven vechten. Oekraïne mag niet vallen.' •

Na afloop van de lezing interviewde de Kanttekening Joris Luyendijk kort.

Je bent geen journalist meer, maar activist voor Oekraïne. Wat vind je eigenlijk van het pamflet van Frederike Geerdink, die beweert dat alle journalistiek activisme is, objectiviteit een leugen en dat je daarom partij moet kiezen.

'Echte objectiviteit is onmogelijk, dat klopt. Het is schadelijk voor de journalistiek als je denkt dat je objectief kunt zijn, maar het is ook schandelijk voor de journalistiek als je niet meer probeert om objectief te zijn. Je moet proberen naar objectiviteit te streven. Als je, zoals ik nu, publiek geld ophaalt voor een van de strijdende partijen, dan ben je niet meer neutraal. Dat moet je eerlijk erkennen. En ik trok daarom de conclusie dat ik geen journalist meer ben.'

Wat is de meest concrete bedreiging van Rusland voor West-Europa?

'De agenda die erachter zit. Rusland gelooft dat vreedzame co-existentie niet mogelijk is. Ze denken dat wij hén willen vernietigen en handelen daarnaar. Dat maakt ze gevaarlijk.'

Hoe overtuig je linkse mensen in woke kringen, die nu vooral met Palestina bezig zijn, dat Oekraïne óók belangrijk is?

'Je overtuigt hen niet. Je moet hen gewoon negeren. Maar uiterst links stelt bij verkiezingen niets voor. BIJ1 zit niet meer in de Tweede Kamer. Er is in de Nederlandse politiek een brede consensus over Oekraïne. Maar dit kan heel goed samengaan met solidariteit met het Palestijnse volk. Want wat er in Gaza en ook op de Westelijke Jordaanoever gebeurt, is natuurlijk verschrikkelijk.'

Waarom is pacifisme volgens jou een doodlopende weg?

'Omdat niet alle conflicten misverstanden zijn. Er zijn slechte mensen in de wereld, waar je tegen moet strijden. Vraag pacifisten maar eens of de Verenigde Staten in december 1941 pacifistisch hadden moeten blijven.'

Ten slotte, wat is je boodschap in één zin?

'Europa heeft dankzij Donald Trump nu een unieke kans om zijn eigen lot te bepalen. Maar dat kan alleen als Oekraïne niet valt.' •

Waarom is er zo weinig aandacht bij moskeeën?

De afgelopen tijd waren er opnieuw brandstichtingen en vernielingen bij moskeeën. Veel moslims maken zich zorgen over toenemende moslimhaat in ons land. Toch lijkt de aandacht vanuit politiek en media maar beperkt. Ons panel buigt zich over de vraag hoe dat komt.

● TAYFUN BALCIK

DE MEVLANA-MOSKEE IN ROTTERDAM KREEG ONLANGS TE MAKEN MET VERNIELINGEN. BEELD: WIKIMEDIA COMMONS

Ayala Levinger,
software-ontwikkelaar

‘De beperkte aandacht voor branden bij moskeeën heeft te maken met islamofobie en de manier waarop moslims in het publieke debat vaak als probleemgroep worden neergezet. Jarenlange politieke retoriek over migratie en de islam heeft anti-moslimsentimenten genormaliseerd en zorgde ervoor dat incidenten tegen moslims minder snel dezelfde maatschappelijke verontwaardiging oproepen. Daarnaast zie je dat politici veel aandacht besteden aan antisemitisme. Antisemitisme is een ernstig probleem en moet bestreden worden. Maar wanneer

‘Anti-moslimsentimenten zijn genormaliseerd’

de aandacht vrijwel uitsluitend daarop gericht is, raken andere vormen van haat en discriminatie, zoals islamhaat, onderbelicht. Het grootste probleem vind ik echter de rol van de journalistiek. De pers hoort een waakhond van de democratie te zijn. Journalisten zouden politieke boodschappen kritisch moeten onderzoeken in plaats van ze simpelweg te herhalen. Als politici spreken over een stijging van antisemitisme, dan zouden journalisten moeten onderzoeken of het echt klopt, hoe wordt het gemeten en hoe zit het in verhouding tot andere vormen van haat en discriminatie. Ze zouden ook moeten kijken naar ontwikkelingen rond moslimhaat, geweld tegen moskeeën en andere incidenten die veel minder aandacht krijgen.’ ●

Ruben Arnhem,
docent

‘Het beschadigen van een geloofsbouwwerk is onacceptabel. Sterker nog: het beschadigen van ander-mans eigendom is altijd onacceptabel, ongeacht om welk gebouw het gaat. We leven in een samenleving met mensen die verschillende overtuigingen, geloven, normen en waarden hebben. Juist daarom moeten we elkaars vrijheid en eigendommen respecteren. Een verschil van mening geeft niemand het recht om gebouwen te vernielen, te bekladden of te beschadigen. Wat mij betreft wordt vandalisme tegen een moskee net zo serieus

‘Vrijheid van godsdienst brengt ook verantwoordelijkheid met zich mee’

genomen als vandalisme tegen een kerk, synagoge of welk ander gebedshuis dan ook. In Nederland hebben we de vrijheid van godsdienst. Die vrijheid brengt ook de verantwoordelijkheid met zich mee om elkaar met respect te behandelen. Laten we daarom niet kiezen voor vernieling en verdeeldheid, maar voor respect en samenleven. Dat is de basis van een sterke en vrije samenleving.’ ●

t voor brand en vernielingen

Ahmed Abdillahi,
postbezorger

‘Voor mij blijft het eerlijk gezegd moeilijk te begrijpen waarom een brand of vandalisme bij een moskee vaak minder aandacht krijgt dan bij een ander gebedshuis. Laatst was er in Rotterdam weer vandalisme bij een moskee. De burgemeester heeft dat veroordeeld, maar er is meer aandacht en duidelijkheid nodig. Wat mij betreft moeten we duidelijk zijn: haat en geweld tegen welke geloofsgroep dan ook horen niet thuis in onze samenleving. Dus ook niet tegen moslims.

‘Haat en geweld tegen welke geloofsgroep dan ook horen niet thuis in onze samenleving’

‘In gesprekken hoor ik vaker harde opmerkingen en meer aversie richting moslims’

Ik maak me zorgen omdat ik merk dat negatieve gevoelens tegenover moslims steeds normaler lijken te worden. In gesprekken hoor ik vaker harde opmerkingen en meer aversie richting moslims. Dat is geen goede ontwikkeling.

De media en politiek moeten hier serieus aandacht aan besteden. Want als een moskee wordt aangevallen of beschadigd, raakt dat een hele gemeenschap. Moslims horen bij Nederland en gaan nergens heen. Daarom is het belangrijk dat we met elkaar in gesprek blijven en leren samenleven met respect voor elkaar, ondanks onze verschillen.

Als we vrijheid van geloof belangrijk vinden, dan moeten we ieder gebedshuis beschermen en iedere vorm van haat even serieus nemen.’ ●

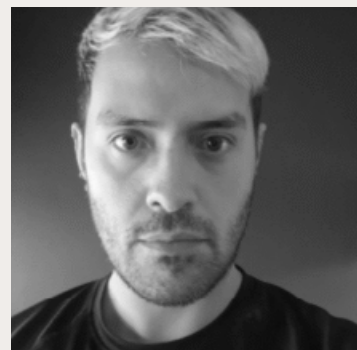

Mostafa Hilali,
militair

‘Ik noem het niet eens meer islamofobie, maar gewoon wat het is: haat en terreur gericht tegen moslims. Varkenskoppen, bloed, hakenkruizen, leuzen op muren, haatbrieven en dreigbrieven. Het is allemaal voorbijgekomen. Toch was er telkens wel een reden om er politiek niet al te veel aandacht aan te besteden.

‘Het is alsof partijen het lastig vinden om zich uit te spreken’

Dat is wel een beetje de tendens rondom dit onderwerp. Het is alsof partijen het lastig vinden om zich uit te spreken en gewoon te zeggen: dit kan niet. De politieke stilte is niet onschuldig. Wat moet er gebeuren voordat we eindelijk kunnen en durven erkennen dat er sprake is van een probleem? Het doet me aan het boek *Animal Farm* van George Orwell denken. *All animals are created equal, but some are more equal than others. En in dit geval, it's not us.* ●

Yunus Kaplan,
docent

‘Moskeeën in Nederland worden nog te vaak niet worden gezien als plekken waar iets mee aan de hand is, in plaats van bescherming nodig hebben.

Als een gebedshuis wordt bedreigd, zou de reflex simpel moeten zijn: mensen moeten daar veilig kunnen bidden en samenkomen. Maar bij moskeeën wordt het vaak kleiner gemaakt. Een incident. Vandalisme. Iets lokaals.

‘Bij moskeeën wordt het vaak kleiner gemaakt’

Dat komt niet uit het niets. Moslims worden in het publieke debat vaak aangesproken op problemen, risico's en loyaliteit. Minder vaak worden zij gezien als burgers die zelf kwetsbaar zijn. De vraag is dus niet waarom er wél ophef is bij anderen. Die ophef hoort er te zijn. De vraag is waarom die reflex bij moslims zo zwak blijft.’ ●

Tweede Kamer stemt voor Denk-moties tegen kolonistengeweld op Westbank

De Tweede Kamer nam op 11 juni twee moties aan van de partij Denk. Deze moties zijn tegen het toenemende geweld van kolonisten op de bezette Westelijke Jordaanoever (Westbank).

Denk was blij met de goedkeuring en heeft dit op sociale media laten weten., Stephan van Baarle, fractievoorzitter van Denk, was daar te zien met een keffiyeh-sjaal om zijn nek en een Palestijnse vlag op zijn pak gespeld.

De moties vragen de regering om straffen in te stellen voor Israëlische ambtenaren die illegale nederzettingen of geweld van kolonisten mogelijk maken. Ook moet de handhaving beter worden, zodat producten uit

deze illegale nederzettingen geen oneerlijke voordelen krijgen.

Deze partijen stemden tegen de moties: PVV, FvD, JA21, BBB, SGP, Groep Markuszower en Lid Keijzer. De VVD en het CDA stemden wel voor de moties.

Een nieuw rapport van Amnesty International, genaamd 'Erasing Anything Palestinian', laat zien dat het geweld van kolonisten niet alleen door individuen wordt gepleegd., Ook de Israëlische staat werkt hier aan mee. Amnesty zegt dat de internatio-

nale gemeenschap niet alleen toekijkt, maar ook meehelpt aan het onrecht tegen de Palestijnen. Israël voelt zich hierdoor vrij om de Westelijke Jordaanoever in te nemen en Palestijnen te verdrijven. •

EEN ISRAËLISCHE SOLDAAT STEEKT ZIJN MIDDELVINGER OP TIJDENS EEN INVAL OP DE WESTELIJKE JORDAANOEVER. BEELD: JAAFAR ASHTIYEH/AFP

Meerderheid parlementsleden willen geen akkoord die geweld tegen vluchtelingen aanmoedigen

BEELD: TWEDE KAMER

De Tweede Kamer heeft dinsdag een voorstel aangenomen. Een grote groep politici stemde voor. Dit voorstel vraagt aan de regering om geen afspraken meer te maken met partijen of politici die geweld tegen vluchtelingen goedpraten of aanmoedigen. Ook mogen ze geen afspraken maken met mensen die het idee van 'omvolking' verspreiden.

Jesse Klaver van de partij PRO diende dit voorstel in. De regeringspartijen D66, VVD en CDA steunden het. Ook de SP, Volt, Partij voor de Dieren, Denk, 50Plus en de Christen-Unie stemden voor. Dit meldt de krant NRC.

De stemming kwam na een discussie over hoe geweld steeds normaler lijkt te worden. Dit kwam mede door uitspraken van Gidi Markus-

gen

met politici

zower van de partij DNA. Hij zat eerder bij de PVV. Markuszower zei in een interview dat er 'maximaal geweld' nodig was om te voorkomen dat vluchtelingen uit Palestina naar Nederland komen. Later zei hij dat hij alleen de marechaussee (een soort politie) bedoelde. Hij sprak ook over 'omvolking'. Veiligheidsdiensten zeggen dat dit woord hoort bij extreemrechtse ideeën.

De regeringspartijen hadden eerder gezegd dat ze niet blijvend wilden samenwerken met de PVV en FVD. Toch hebben ze kort geleden wel de steun van Markuszower en zijn partij DNA ingezet. Dit was om een plan van de regering over de pensioenleeftijd (AOW) te laten doorgaan. Het voorstel dat nu is aangenomen moet ervoor zorgen dat dit soort samenwerking niet meer voorkomt als politici extreme ideeën verspreiden.

De partijen die tegen stemden, waren de PVV, FVD, JA21, BBB, SGP en het Kamerlid Mona Keijzer. •

Op deze pagina's brengt de Kanttekening nieuws in eenvoudig Nederlands. Zo willen we toegankelijk zijn voor mensen met een migratieachtergrond die de taal nog niet goed beheersen. •

Tweede Kamer steunt debat over moslimhaat

De Tweede Kamer gaat binnenkort voor het eerst praten over geweld en vernielingen bij moskeeën in Nederland. Veel moslims en moskeeën vragen hier al langer aandacht voor. Kamerlid Mpanzu Bamenga van de partij D66 maakt zich grote zorgen.

D66-KAMERLID MPANZU BAMENGA HEEFT SAMEN MET EEN COLLEGA KAMERVRAGEN GESTELD OVER DE RECENTE GEWELDSINCIDENTEN BIJ MOSKEEËN. BEELD: D66

Hij ziet dat moskeeën vaker worden aangevallen. Er is sprake van vernielingen, bekladdingen of intimidatie. Volgens hem is het doel van deze acties om moslims het gevoel te geven dat zij niet in Nederland thuis horen. Bamenga vindt dat

iedereen in Nederland veilig moet zijn, ongeacht het geloof. Hij vindt dat Nederlanders meer moeten doen om de gevoelens van onveiligheid onder Nederlandse moslims tegen te gaan. 'De veiligheid van moslims in Nederland moet daarom nu vooropstaan', aldus Bamenga die samen

met collega's van de partijen Denk en Volt een debat over moslimdiscriminatie heeft aangevraagd. Naast partijen uit de oppositie stemde het CDA voor, maar de VVD en andere (extreem) rechtse partijen stemde tegen. •

Midden-Oosten of toch West-Azië

De regio die meestal het 'Midden-Oosten' wordt genoemd, heeft volgens sommige deskundigen en journalisten een eurocentrische naam met een koloniale achtergrond. Daarom gebruiken zij liever termen als 'West-Azië', die volgens hen beter passen bij de culturele en religieuze diversiteit van het gebied. Maar het duurt nog wel even voordat zulke namen algemeen worden gebruikt.

● ERIK PRINS

De term 'Midden-Oosten' is zo alomtegenwoordig, dat je bijna zou vergeten dat er meer achter schuilgaat. Maar de term is niet eenduidig, laat staan neutraal. Meestal omvat het de regio van Turkije, de Levant (Palestina, Syrië, Jordanië) en Egypte in het westen tot aan de Golfstaten in het oosten en Jemen in het zuiden. Landen die veel culturele kenmerken gemeen hebben, zoals het islamitische geloof of de Arabische taal. Maar hoort Soedan, ook een Arabisch land, bij deze definitie van het gebied? Hoe zit het dan met Iran, een niet-Arabisch land?

Robert Soeterik, Midden-Oostenspecialist en voorzitter van het

'Het is een term die veel vooroordelen met zich meebrengt'

Nederlands Palestina Komitee (NPK), legt uit dat de term terug te voeren is op de tijd dat de Britten koloniale belangen hadden in het gebied. 'De term is bedacht vanuit Londen, dat in de negentiende en een deel van de twintigste eeuw een wereldmacht was en als belangrijkste kolonie Brits-Indië had [o.a. het huidige India en Pakistan, red.]. Gerekend vanaf Londen lag het gebied dat wij

doorgaans het Midden-Oosten noemen halverwege Londen en Brits-Indië, vandaar "Midden"'

Weinig oog voor culturele diversiteit

Eline Derakhshan, onderzoeksjournaliste woonachtig in Syrië, zegt dat de term problematisch is omdat niet eenduidig is vast te stellen welke landen precies bij de regio horen. Zij haalt het boek *Is There a Middle East?* aan, waarin wetenschappers met verschillende achtergronden concluderen dat op taalkundig, geografisch, cultureel en religieus gebied geen kenmerk te vinden is dat de verschillende landen gemeen hebben. 'Het is echter een regio geworden omdat wij het zo zijn gaan noemen. Wat Iran gemeen heeft met Egypte, is dat het het Midden-Oosten wordt genoemd, er op een vergelijkbare manier over wordt bericht en onderworpen wordt aan een vergelijkbaar internationaal beleid. Maar de regio is veel meer dan dat.'

Inderdaad heeft de term Midden-Oosten weinig oog voor de rijke diversiteit aan culturen, geloven, etniciteiten en talen in de regio. Waar het gebied onder die term vaak wordt geassocieerd met

oorlog, instabiliteit en corruptie, is de regio zeer divers. Er leven bijvoorbeeld christenen van diverse denominaties in de Levant (Libanon, Syrië, Palestina), islamitische bedoeïenen in de Golfregio en jezidi's in Irak. Ook qua etniciteit is het gebied allesbehalve homogeen. Naast Arabieren en joden is de regio de thuisbasis van Turken, Koerden (Turkije, Iran, Irak) en Armeniërs.

Centrum van beschaving

Wanneer het gaat om termen als Midden-Oosten of Nabije Oosten, spreekt politicoloog Kamal Azari van een 'Europese raciale geografie, waarbij regio's werden benoemd en gecategoriseerd op basis van hun strategisch belang voor imperialistische machten, in plaats van enige inheemse identiteit.' Azari schrijft dat Europese machten hiërarchieën aanbrachten in hun classificatie van niet-Europese regio's, met 'geciviliseerde' en 'niet-geciviliseerde' regio's zoals 'Donker Afrika', alsof er daar geen beschaving was. Volgens Azari versterken termen als Midden-Oosten een raciale en culturele hiërarchie waarbij Europa als centrum van de beschaving werd gezien.

Derakhshan zegt dat wanneer je probeert te argumenteren waarom een bepaald land wel of niet bij het Midden-Oosten hoort, je vastloopt omdat je dan andere landen uitsluit. 'Het is een term die veel vooroordelen met zich meebrengt en weinig duiding geeft. Als je aan het Midden-Oosten denkt, denk je direct aan oorlog, en denk je direct aan islam. Terwijl dit niet betekent dat hier nooit oorlog plaatsvindt. Of dat er niet een

HET GEBIED DAT WORDT AANGEDIJD ALS HET MIDDEN-OOSTEN. BEELD: PIXABAY

ie?

DE GEVEL VAN AD DEIR, HET KLOOSTER, EEN UIT DE ROTSEN GEHOUVEN BOUWWERK IN DE OUDE STAD PETRA IN JORDANIË. BEELD: PIXABAY

‘Een Palestijn gaat naar al-Quds, niet naar Jeruzalem’

meerderheid is van de bevolking die religieus of cultureel islamitisch is. Maar de regio wordt gereduceerd tot deze aspecten. Zo is er gepraat over de regio in de media, in films en in de politiek.’

Bevrijding van koloniale termen

Met dit in het achterhoofd kiezen steeds meer wetenschappers en journalisten voor alternatieve

benamingen.

Joas Wagemakers, islamoloog aan de Universiteit Utrecht, vertelt aan *de Kanttekening* dat hij binnen de academische wereld een trend ziet om steeds vaker alternatieve termen te gebruiken. Waar men eerder al afstand heeft gedaan van ‘oriëntaals’, laat men nu ook de term Midden-Oosten vallen.

‘Het gebruik van West-Azië of Zuidwest-Azië is een poging om op

een neutralere manier te kijken naar een regio, en de naamgeving ervan te ontdoen van eventuele culturele gekleurdheid. Ik zie steeds vaker dat mensen in mijn vakgebied het hebben over ‘West-Azië’ i.p.v. ‘Midden-Oosten’, of ‘WANA’ (West Asia and North Africa) i.p.v. MENA (Middle East and North Africa). Ik merk wel dat het leeft.’

Ook Derakhshan heeft in haar werk een duidelijke keuze gemaakt. ‘Als journalist vind ik het correcter en handiger om de term Midden-Oosten achterwege te laten. Ik heb het liever over wat de regio nog meer te bieden heeft. Daarom heb ik zelf de voorkeur voor een term als West-Azië wanneer ik over de regio spreek waar ik werk: Libanon, Syrië, Palestina. Wanneer ik het heb over Iran, is het ‘Centraal-Azië’. Dan heb je het meer over het geografische gebied.’

Midden-Oostenspecialist Soeterik ziet de opkomst van alterna-

tieve namen voor de regio als onderdeel van een bredere beweging waarbij mensen bevrijd willen worden van termen die terug te voeren zijn op koloniale overheersing.

Groeiend zelfbewustzijn

‘Ik zie het als onverbreekelijk verbonden met het groeiende zelfbewustzijn van het Globale Zuiden, waarbij er lang na de feitelijke dekolonisatie een groeiende beweging is om af te rekenen met terminologie die terug te voeren is op de periode van de kolonisatie.’

Soeterik legt uit dat dit soort koloniale termen niet los zijn te zien van overheersing.

‘Israël doet al heel lang hetzelfde in relatie tot de Palestijnen; een Palestijn gaat naar al-Khalil, niet naar Hebron, een term die Israël gebruikt en die wij hebben overgenomen. Een Palestijn gaat naar al-Quds, niet naar Jeruzalem. Verder spreekt Israël over de

‘We moeten hen ook toestaan om zichzelf een naam te geven’

Negev, wat de Palestijnen aanduiden met de oorspronkelijke term Naqab. Zodra onderdrukten zich bewust worden van dit taalimperialisme, waarbij de overheerser zijn eigen termen wil opleggen en die van de onderdrukte wil wegdrücken, gaan zij hun eigen termen promoten.’

Hij noemt Latijns-Amerika als ander voorbeeld. ‘Daar vestigden zich kolonisten, met name uit Spanje en Portugal, die daar de lokale taal en cultuur onderdrukten. Zij hebben daarbij het Spaans en het Portugees, Latijnse talen, ingevoerd. Nu streven zelfbewuste inwoners van het gebied ernaar beide Amerika’s Abya Yala (rijp land, uit een lokale inheemse taal) te noemen.’

Andere voorbeelden die Soeterik noemt zijn Rhodesië, dat Zimbabwe werd; Birma, dat zich Myanmar ging noemen; en Peking, dat nu Beijing heet.

Bekende naam

Ondanks de toegenomen acceptatie van alternatieve termen kun je je afvragen of het wel realistisch is deze termen te gaan gebruiken en of deze wel voor iedereen te begrijpen zijn.

Islamoloog Wagemakers zegt dat het vanuit commercieel oogpunt aantrekkelijker kan zijn om de term Midden-Oosten te blijven gebruiken, zoals bij universitaire studies van de regio. ‘Het Midden-Oosten, dat is een heel bekende naam en appelleert aan een inte-

resse van mensen in die regio. Als je toch al weinig studenten weet te trekken, dan zul je de term die voor enige bekendheid en aanwas zorgt niet snel vervangen.’

Terwijl Wagemakers het nut van alternatieve termen erkent, vindt hij dat een alternatieve term niet zou moeten worden opgelegd aan de bevolking van de regio.

‘Voor mij persoonlijk is het belangrijk dat we niet voor de mensen om wie het gaat, de mensen in de regio zelf, uitlopen. Als zij het goed vinden dat hun regio Midden-Oosten wordt genoemd, dan denk ik dat je niet roomser dan de paus moet willen zijn en de term zou moeten aanpassen. We moeten hen ook toestaan om zichzelf een naam te geven en niet denken dat wij het beter weten dan zij.’

Soeterik beaamt dat alternatieve termen als West-Azië niet zouden moeten worden opgelegd aan de mensen in de regio. Hij denkt wel dat mensen de redelijkheid ervan kunnen gaan inzien en die onderschrijven door zelf deze termen te gebruiken. ‘Het is een lang proces van bewustwording en acceptatie.’

Al lang discussie

Volgens journaliste Derakhshan is er al heel lang discussie over het gebruik van West-Azië of Zuidwest-Azië in plaats van het Midden-Oosten. Dit komt volgens haar ook voort uit academici die uit de regio zelf komen en erop wijzen dat de laatste een koloniale term is. ‘Ik

denk dat er voldoende grond is om te zeggen dat het gebruik van West-Azië of Zuidwest-Azië ook uit de gemeenschappen hier komt. Ik vind dat je nooit iets zou moeten opleggen aan de bevolking hier. Maar het feit dat de term Midden-Oosten hier ook wordt gebruikt, vanwege de koloniale geschiedenis, betekent niet dat dit goed is.’

Derakhshan vindt dat commerciële overwegingen nooit de doorslag zouden moeten geven bij het al dan niet kiezen voor een alternatieve term. ‘Als we ons daardoor

is. Als blijkt dat een term bepaalde vooroordelen of een bepaald narratief in de hand werkt, dan kunnen we dat veranderen en ook verantwoorden. Je kunt dat prima uitleggen.’

Hulporganisatie Oxfam Novib schrijft op haar website dat zij bewust kiest voor een andere benaming, en verwijst daarbij naar de termen Nabije Oosten en Verre Oosten, waarvan eerder al afstand is genomen. ‘Het is belangrijk om kritisch te blijven en je taal te dekoloniseren. Daarom spreken wij als

‘Het is onze taak als journalisten om kritisch na te denken over welke woorden we gebruiken’

laten tegenhouden, dan nemen we ons publiek helemaal niet serieus en hebben we heel weinig vertrouwen in hen. Het is juist onze taak als journalisten om kritisch na te denken over welke woorden we gebruiken en wat het effect ervan

Oxfam Novib over Zuidwest-Azië, omdat deze benaming de regio geografisch beschrijft zonder Europa als middelpunt te nemen. Met deze keuze dragen we bij aan zorgvuldiger en inclusiever taalgebruik.’ ●

DE SKYLINE VAN DOHA, DE HOOFDSTAD VAN QATAR. BEELD: WIKIMEDIA COMMONS

TAYFUN BALCIK

Journalist en historicus.

We leven niet in Blankland

In de jaren negentig, toen ik net naar de brugklas ging in Amsterdam (Lidewij de Vos van Forum voor Democratie was toen als ‘oorspronkelijke, inheemse Nederlander’ nog niet eens geboren), liepen we met een groepje Turkse, Marokkaanse en Surinaamse Amsterdammers van school naar huis. ‘Wat is jouw Nederlandse naam als de dag komt dat we ons moeten bekeren tot Hollanders?’, vroegen we elkaar af. Ik vond Willem wel een leuke naam.

Mehmet werd Klaas, Rodney Jan en Ahmed koos voor Gerard. Oer-Hollandse namen tegenover onze ‘namen met een migratieachtergrond’. Bijna twee decennia en twintig jaar eenzijdige integratie later hoorde ik een witte collega op de redactievloer waar ik stage liep over een Nederlander van kleur het volgende zeggen: ‘Al draagt een aap een gouden ring, het is en blijft een lelijk ding.’

Dat kun je goedschiks opvatten als een stimulerende uitspraak om jezelf te zijn. Maar zoals ik toen ook de betekenis opzocht, doe ik dat vandaag weer. ‘Wie zich mooi aantekleedt, wordt daarmee zelf nog niet mooi’ of ‘Fraaie kleren maken niet alleen de man’, staat op internet. Klinkt niet echt chic, ook al gaan deze definities vooral over klassenmigratie en parvenu’s.

Ik kijk naar het debat over

‘Zei iemand ‘wit privilege?’

Nederlanderschap (lees: witheid) in de Kamer, waar De Vos met haar zwangere buik voorover leunt. Ze draagt de zwaarte van een ongebooren kind dat nu al multiculturele stress ontvangt, omdat haar woorden over ‘remigratie’ nooit betrekking zullen hebben op haar eigen kind. Het gaat om mijn kind met donkere ogen en donker haar. En om de kinderen van alle andere niet-witte Nederlanders. Als je wit privilege wilt begrijpen, dan is dat al genoeg.

De arrogantie van een witte vrouw van 28 die voor alle andere Nederlanders van kleur wil gaan meten hoe Nederlands ze zijn en ‘vrijwillige remigratie’ wil toepassen wanneer ze niet door de ballotagecommissie komen. Maar hoort racisme dan wel bij het Nederlanderschap? Waarom zouden racisten betere Nederlanders zijn dan Nederlanders met een migratieachtergrond?

Nederland is vol, roepen Nederlandse nationalistinnen nu al meer

dan veertig jaar. Als het toen al niet klopte en nu nog steeds niet klopt, omdat we volop arbeidsmigranten nodig hebben en daarom deals sluiten met grote mogendheden (zoals India), dan is er dus iets anders aan de hand dan volheid: de kleurverandering in Nederland. Als je echt vindt dat Nederland te vol is, dan zou je in principe niet alleen voor een stop op immigratie moeten pleiten, maar ook moeten stoppen met het krijgen van witte kinderen. Maar die oproep wordt niet gedaan. Integendeel: ‘Nieuwkomers maken we zelf’, roepen witte supremacisten op sociale media.

Op tv zag ik Ruud Gullit zeggen dat hij een ‘trotse Nederlander’ is. Conformerende woorden van een bruine Nederlander die mij eerlijk gezegd weinig meer doen. In de Volkskrant werden ook allerlei Nederlanders met een migratieachtergrond opgetrommeld die hun Nederlanderschap toonden. Ook dit las ik met de emotionele blik van een Nederlander met een Turkse naam, die het geen probleem vindt om als oer-Hollander in een Turks shirt rond te lopen en voor Turkije te juichen op het WK. Sorry, medelanders, zolang er geen Turken of Marokkanen spelen bij Oranje, is er voor mij weinig reden om te kijken.

Waarom moeten wij nu opeens ons Nederlanderschap bewijzen?

‘Binnenkort krijgen we de one-

drop rule en schedelmetingen om Nederlanderschap te toetsen. Fokking white supremacists willen exclusief blank zijn en dan moeten allochtonen hun Nederlanderschap uithuilen. Ga eens achter witte Nederlanders aan en interview hen kritisch over hun Nederlanderschap’, app ik een vriend.

‘Lale... nice try, babes’, appt hij terug.

Later op de dag drinken we iets, net nog binnen de ring in Amsterdam (waar steeds meer witte mensen met de gentrificatiegolf zijn komen aanwaaien). Willen we eigenlijk nog wel dat onze kinderen in Nederland opgroeien? Zitten ze straks in Ankara of Iğdir, en dan? Ook daar moeten ze zich – dit keer als buitenlandse Hollanders (daar wel inderdaad!) – invechten in het verrotte Turkse systeem.

Ik ga me niet meer invechten. Als je met ons wilt zijn, dan passen we ons gezamenlijk aan het Nederlanderschap van 2026 aan. Witte nationalistinnen definiëren dat als blank, maar daarmee plaatsen ze zich vanwege racisme buiten het Nederlanderschap. We leven namelijk in Nederland, niet in Blankland. Als die witte nationalistinnen moslims waren geweest, dan zou in de Tweede Kamer wetgeving worden besproken om hun Nederlandse nationaliteit af te nemen. Waarom nu niet? Zei iemand ‘wit privilege?’ •

Mogelijke EU-sancties tegen Turkse waarschuwing afgeven

De EU overweegt maatregelen tegen de Turkse minister van Justitie Akin Gürlek. Wie is hij en waarom ligt juist hij onder het Europese vergrootglas?

● TAYFUN BALCIK

Akin Gürlek (43) is sinds februari 2026 de nieuwe minister van Justitie (AKP) in Turkije. Daarvoor was hij onder meer rechter, vice-minister van Justitie en hoofdofficier van justitie. Hij was een van de meest besproken figuren binnen de Turkse rechterlijke macht vanwege zijn rol in een aantal politiek gevoelige rechtszaken, zoals de veroordeling van de Koerdische politicus Selahattin Demirtas, die sinds 2016 in de gevangenis zit, en de vorig jaar overleden pro-Koerdische politicus Sirri Süreyya Önder wegens 'propaganda voor een terroristische organisatie'.

Ook tegenover journalisten, zoals Can Dündar en medewerkers van de linkse krant Sözcü stelde Gürlek zich onverbiddelijk op. Gülen-sympathisanten en later ook de seculiere oppositie kregen te maken met vervolgingen waarbij zijn naam geregeld opdook. Dat hij begin dit jaar door Erdogan tot

minister van Justitie werd benoemd, kon rekenen op hoon van de oppositie. In hun ogen bevestigt die benoeming dat het Turkse rechtssysteem in dienst staat van de machthebber

Aan Turkije-experts hebben we om een reactie gevraagd op de mogelijke Europese sancties tegen Akin Gürlek. Is het toeval dat de EU juist nu, vlak voor de NAVO-top, met dit signaal komt?

De naar Zweden gevluchte journalist en voormalig hoofdredacteur van de krant *Zaman*, Bülent Kenes, ziet geen verband met de NAVO-top. 'De belangrijkste dienst die Akin Gürlek het autocratische regime van Erdogan bewees tijdens zijn periode als hoofdofficier van justitie in Istanbul, was het opsluiten van de burgemeester van Istanbul en mogelijke presidents-

partij onderhoudt nauwe banden met sociaaldemocratische partijen in Europa. Een voorbeeld is de discussie over *mutlak butlan*, oftewel "absolute nietigheid", van het CHP-congres waarop Özgür Özel tot partijleider werd gekozen.'

Overlap in agenda's

De in Amerika woonachtige journalist Ergün Babahan ziet eveneens geen verband met de NAVO-top in Ankara. 'Dat het sanctieproces samenvalt met de NAVO-top is een kwestie van timing. Zowel de NAVO-top als de agenda van het Europees Parlement verlopen volgens hun eigen interne planning. De samenval met de NAVO-top is een toevallige overlap in de agenda's.'

Toch vindt Babahan deze overlap niet onbelangrijk. 'De politieke impact is reëel. Terwijl Turkije op

Strategie van 'gelijktijdige boodschappen'

De Koerdische journalist Baki Karadeniz, die in Nederland woont, ziet juist wél een verband met de NAVO-top. 'Er bestaan al langer zorgen binnen Europese instellingen over de onafhankelijkheid van de rechterlijke macht en de rechtsstaat in Turkije', zegt hij. Dat het sanctievoorstel via wijzigingsvoorstellen is ingebracht in de Commissie Buitenlandse Zaken van het Europees Parlement, laat volgens Babahan zien dat hier bewust een politiek proces in gang is gezet. Dat valt volgens hem niet toevallig samen met de periode waarin de NAVO bijeenkomt. Hij spreekt van een strategie van 'gelijktijdige boodschappen'. Terwijl de NAVO Turkije benadert vanuit veiligheidsoverwegingen, kan het Europees Parlement in dezelfde periode vanuit het perspectief van rechtsstaat en democratie een andere boodschap afgeven.

Volgens Karadeniz geeft Europa hiermee de volgende boodschap aan Ankara: 'Uw geopolitieke positie zal niet voldoende zijn om uw staat van dienst op het gebied van de rechtsstaat en de rechterlijke macht te verhullen.'

De politicoloog Safak Topkaya, die in Turkije wordt vervolgd vanwege vermeende banden met de Gülen-beweging, ziet het evenmin als een verrassing dat sancties tegen Gürlek juist nu op de agenda staan.

'Europa ziet al lange tijd hoe de rechtsstaat in Turkije onder druk staat. Dat dit samenvalt met de NAVO-top is een duidelijk diplomatiek signaal', aldus Topkaya vanuit een azc in Nederland. 'Het Westen zegt hiermee tegen

'Er bestaan al langer zorgen over de onafhankelijkheid van de rechterlijke macht en de rechtsstaat in Turkije'

kandidaat Ekrem Imamoglu. Daardoor kon Imamoglu niet deelnemen aan de presidentsverkiezingen als uitdager van Erdogan', zegt hij.

'Hoewel Erdogan en zijn regering bij vrijwel geen enkele politieke stroming in Europa populair zijn, maken vooral sociaaldemocraten zich zorgen over pogingen om in te grijpen bij de CHP. Die

het gebied van defensie en veiligheid toenadering zoekt tot Europa, laat in dezelfde week een debat op over sancties vanuit een mensenrechtenperspectief. Daardoor verliest Ankara's boodschap – "wij zijn een betrouwbare partner binnen de NAVO" – aan kracht. Bovendien geeft dit extra argumenten aan sceptici binnen de Europese Unie.'

BÜLENT KENES

Turkse minister Gürlek moeten

AKIN GÜRLEK, MINISTER VAN JUSTITIE IN TURKIJE, OP 2 APRIL 2026. BEELD: WIKIPEDIA

‘Net als eerdere ministers is hij vooral een instrument van Erdogan’

Ankara: voor veiligheidskwesties zijn we bereid met jullie samen te werken, maar we kijken niet weg als de rechtsstaat wordt aangetast en het rechtssysteem voor poli-

tieke doeleinden wordt ingezet.’

Dan de persoon Gürlek zelf. Wat maakt dat Europa juist deze Turkse minister mogelijk wil

sanctioneren?

Volgens Kenes gaat het niet om Gürlek als persoon. ‘Net als eerdere ministers is hij vooral een instrument van Erdogan. Maar omdat hij degene is die zichtbaar op de voorgrond staat, is het logisch dat juist hij het doelwit wordt van een besluit waarin mogelijke sancties worden overwogen.’

Babahan deelt die visie. Volgens hem speelde Gürlek een sleutelrol bij het uitvoeren van het beleid van de Turkse regering. ‘Het Europees Parlement verwijst specifiek naar mensen die optreden als kyyim, curator, degenen die hen benoemen en personen die

ERGUN BABAHAN

‘Europa heeft de autoritaire ontwikkelingen in Turkije jarenlang genegeerd’

een sleutelrol spelen binnen het repressieve staatsapparaat, zoals de voormalige hoofdofficier van justitie van Istanbul, Akin Gürlek. Hij wordt dus gezien als een belangrijke verantwoordelijke voor mensenrechtenschendingen.’

Babahan doet er vervolgens nog een schepje bovenop: ‘Gürlek wordt niet beschouwd als een jurist die onafhankelijk het recht toepast, maar als iemand die politieke opdrachten uitvoert. Elk fascistisch regime heeft zo’n opvallend figuur.’

Pragmatische relatie met Erdogan

Op de vraag of Europese regeringsleiders het standpunt van het Europees Parlement zullen overnemen, wijst Kenes op wat hij *realpolitik* noemt. ‘Net als veel Europese landen heeft ook de Europese Unie een pragmatische relatie ontwik-

keld met het autocratische regime van Erdogan, gebaseerd op wederzijdse belangen’, zegt hij. ‘Op de langere termijn kunnen zulke besluiten wel invloed hebben op het beleid van de Europese Commissie. Met andere woorden: een besluit van het Europees Parlement is beter dan geen besluit, maar je moet er ook niet te veel betekenis aan toekennen.’

Karadeniz ziet het besluit ook als een signaal aan Europa zelf. ‘Europa heeft de autoritaire ontwikkelingen in Turkije jarenlang genegeerd vanwege geopolitieke belangen, zoals de Syrische crisis en de vluchtelingenstroom. Nu wordt het geconfronteerd met de spanning tussen democratische waarden en politieke belangen. De oproep tot sancties tegen Gürlek is daarom niet alleen gericht tegen één jurist, maar ook een poging van Europa om na jaren van pragmatisme zijn eigen waarden opnieuw centraal te stellen.’

Babahan is minder optimistisch. ‘Het Europees Parlement kan geen bindende besluiten nemen. Bovendien speelt in de aanloop naar de NAVO-top de vraag of EU-lidstaten bereid zijn hun plannen voor nauwere defensiesamenwerking met Turkije op te geven vanwege sancties tegen Gürlek.’

Topkaya hecht juist wél meer waarde aan de mogelijke sancties. ‘Dat deze sanctiekaart überhaupt op tafel ligt, is al een zeer serieuze waarschuwing voor Akin Gürlek

en voor rechters met een vergelijkbare denkwijze. Het is een verklaring dat zij ‘niet beschermd’ zijn, ook niet wanneer Erdogan er straks niet meer is.’

Karadeniz is het daarmee eens. ‘Ook als Europese leiders Gürlek niet op een sanctielijst plaatsen, geven zij met deze tekst wel degelijk een signaal af aan Turkije. In diplomatieke zin functioneert deze politieke druk als een ‘gele kaart.’

En tot slot: als de spanningen tussen Turkije en Europa oplopen, wie heeft dan de beste kaarten?

Volgens Kenes is de belangrijkste troef van Turkije zijn rol als opvangland voor migranten die naar Europa willen. ‘Dat is een zeer belangrijk drukmiddel tegenover de EU. Daarnaast zijn door de Russische dreiging en het groeiende wantrouwen tegenover de Ver-

Turkijes belangrijkste troeven zijn de vluchtelingenkwestie en de samenwerking binnen de NAVO op het gebied van veiligheid. Maar het gebruik daarvan zou betekenen dat Turkije de bruggen met Europa verbrandt, wat economisch zeer kostbaar zou zijn. De verhoudingen zijn dus in het voordeel van Europa.’

Topkaya voegt daaraan toe: ‘Behalve de dreiging ‘we openen de grenzen’ hebben de Turkse machthebbers weinig institutionele macht om zich tegen de EU te verzetten. Turkije gebruikt zijn geopolitieke positie als schild voor interne problemen. Maar uiteindelijk geldt: wie betaalt, bepaalt de regels. Als je intern de rechtsstaat negeert en mensen met twijfelachtige vermogenskwesties op ministersposten zet, kun je niet anders dan zenuwachtig worden van dreigende sancties van buitenaf.’ ●

‘Uiteindelijk geldt: wie betaalt, bepaalt de regels’

enigde Staten onder president Trump de positie en militaire aanwezigheid van Turkije steeds belangrijker geworden voor Europa. Europa heeft daarentegen nauwelijks andere middelen dan formele veroordelingen en het herhalen van waarden en normen die het zelf ook regelmatig schendt.’

Karadeniz stelt dat de machtsverhouding ongelijk is. ‘Europa beschikt over sterke middelen, zoals financiële sancties, visumbeperkingen en het stilleggen van processen binnen de douane-unie.

SAFAK TOPKAYA

BAKI KARADENIZ

ABDELKADER BENALI

Schrijver.

Die Somalische scheidsrechter voelt als een van ons

Een moslimscheidsrechter wordt geweigerd aan de grens, de spelers van een moslimland moeten na het spelen van een wedstrijd onmiddellijk het land uit en asielzoekers met een islamitische achtergrond worden gecriminaliseerd. Het is maar het topje van de ijsberg van waar moslims in het Westen mee te maken krijgen.

Pessimisme is het gemoed van de westerse moslim; wat we ervaren is een nieuwe toevoeging aan een oneindige reeks nederlagen. Behaald succes wordt daarom nooit helemaal doorvoeld, want falen ligt op de loer. Een stevige opleiding, een behaald diploma en een goede baan hoeven niet per se te leiden tot een gelukkig bestaan als de werkplek een onveilig gebied lijkt te zijn waar islamofobie en onderhuids racisme regeren; het inzicht dat een jarenlange investering, al in de kindertijd begonnen, een trauma als cadeau oplevert, is verpletterend.

Ondertussen gaan columnisten en politici vol op het orgel om van moslims die amorfe, abstracte groep te maken waar het makkelijk tegenaan trappen is. De moslims zijn de oorzaak

van onveilige steden, het tekort aan huizen, de klimaatopwarming. De moslim moet aan de grens zijn mobiele telefoon afgeven opdat er in gesnuffeld kan worden. De moslim is in het Westen synoniem geworden voor de persoon die moet incasseren en verder niets; daar heeft hij zijn bestaansrecht aan te danken.

Moslims die stevige posities innemen in het debat rond integratie weten dat de ogen van de veiligheidsdiensten op hen gericht zijn. En elke dag komt er wel weer een kolderiek nieuwsbericht binnen dat nog maar weer eens bewijst hoe precair de positie van de moslim is. Het ging over een voetballer van het Marokkaanse elftal, geboren in België, wiens visumaanvraag aan een zijden draadje hing omdat zijn vader tot 'verdachte' was gemaakt. Naar alle waarschijnlijkheid had dit iets te maken met de baardlengte van pa. Het uiterlijk van je vader als maatvoering om over te gaan tot ontzegging van toegang.

Vroeger vond ik mensen van mijn generatie altijd zoveel klagen. Nooit kon iets goed gaan. Nooit helemaal tevreden. Rond elke manifestatie of presentatie hing een vermoeiend luchtje van faalangst, twijfel en lusteloos-

heid. Wat ik toen waarnam en niet begreep, is me duidelijk geworden: het overgeërfd pessimisme, gevoed door al die nederlagen. We hebben het met de papepel binnengekregen.

Afgelopen week interviewde ik Lotfi el Hamidi, die zijn uitstekende essays heeft gebundeld in *Stakkers en Wolven*; hij sprak over opgroeien in Rotterdam, zijn vader die in de ploegendienst werkte, een man van klein vermogen. Zijn vader wees op een dag naar de wolkenkrabber van Nationale Nederlanden en zei tegen Lotfi: 'Daar moet jij naartoe.'

Maar om daar te komen, in dat gigantische gebouw, moest hij leren vliegen en voor vliegen is optimisme nodig, niet pessimisme. Maar het doorbreken van de negatieve cyclus, die traditie van nederlagen ontstijgen, er nee tegen zeggen, vereist niet alleen moed, het vereist een radicale breuk en is dus een vorm van heiligschennis.

Het verhaal van zijn vader bracht me bij mijn vader; hoe aan het begin van de Golfoorlog in 1990 mijn vader voor Saddam Hoessein was, hij luisterde elke dag op de wereldontvanger naar de oorlogshandelingen in Irak. Amerika stuurde troepen naar

Saoedi-Arabië, Saddam Hoessein, ooit boezemvriend van Uncle Sam, was de bad guy geworden. Natuurlijk moest in dit gevecht Saddam Hoessein, de seculiere leider, het onderspit delven.

Wat me achteraf verbaast, is dat mijn vader tegen beter weten in echt geloofde dat Saddam Hoessein een kans maakte, zoals je eventjes hoopt dat Sparta Rotterdam van FC Barcelona kan winnen.

Ik vertelde Lotfi dat nederlagen incasseren datgene is wat onze generatie kenmerkt. Voor 9/11 werden we al klaargestoomd om met nederlagen om te gaan; we zagen het, we voelden het, we roken het om ons heen. We weten niet beter.

Daarom voelt de weigering van de Somalische scheidsrechter zo persoonlijk. Het had ons kunnen overkomen; die nederlaag van hem is ook van ons. En dat de scheidsrechter in eigen land als overwinnaar werd ontvangen, herinnerde ons er ook aan de tegenstelling tussen Oost en West. Wie hier verliest, wordt daar onmiddellijk een held.

We vierden nederlagen alsof het overwinningen zijn. En dat maakt het ergens ook mooi. En veerkrachtig. De nederlaag is niet kapot te krijgen. •

Onze smartphones draaien op goud gaat de strijd daar ook ons aan

Veel grondstoffen voor onze smartphones komen uit Congo, waar een oorlog woedt die de bevolking zwaar treft. Daarom kunnen ook wij niet wegstappen, zeggen de organisatoren van 'Don't Stop Talking About Congo'.

● ERIK PRINS

De Democratische Republiek Congo zou het rijkste land ter wereld zou kunnen zijn, met voor miljarden aan kobalt, goud en diamant in de grond. Je zou dan denken dat Congolese burgers daar ook van zouden profiteren, maar dat is allesbehalve waar.

Tijdens een serie avonden vragen de stichting Wij zijn Congolezen en Oxfam Novib aandacht voor de erbarmelijke situatie in het land. Congo wordt namelijk niet alleen getroffen door het ebolavirus, dat nu vooral in het nieuws is, maar ook door de conflicten die worden gevoerd over grondstoffen.

In het oosten van Congo vechten ruim tweehonderd zwaarbewapende groepen over de controle van de grondstoffen die essentieel zijn voor onder andere smartphones, batterijen en de energietransitie. De grootste groep, M23, nam

eind vorig jaar Goma in, de hoofdstad van de mineraalrijke provincie Noord-Kivu.

Zo'n 700.000 inwoners moesten hun huizen ontvluchten. Volgens de International Crisis Group, een internationale onafhankelijke denktank voor crisisgebieden, leidde de machtsovername door M23 tot verval van staatsinstituties, terwijl de beweging de lokale bevolking onderdrukt. M23 wordt gesteund door Rwanda, dat voet aan de grond wil krijgen in Noord-

Kivu om toegang te krijgen tot de grondstoffen.

21 miljoen Congolezen hadden volgens de Verenigde Naties in 2025 hulp nodig. Velen van hen zijn meerdere keren gevlucht, steeds opnieuw op zoek naar veiligheid. In de provincie Noord-Kivu neemt de honger toe, want door het conflict moesten vele boeren vluchten, zijn geen zaden geplant en oogsten misgelopen of gestolen. Volgens de VN is de situatie in Oost-Congo één van de

'Is een leven van een
Congolees niets waard?'

PANELGESPREK MET VLNR NAWA SIRA VAN SLUIJS, DAVID KATSHIUNGA, LATIFA MWAZI EN MICHAEL MIDDELKOOP. OP DE ACHTERGROND HET KUNSTWERK 'LES OUBLIERS'. BEELD: ERIK PRINS

meest complexe humanitaire crises ter wereld.

Congolese bevolking profiteert niet van rijkdom

Tijdens een drukbezochte bijeenkomst op 4 juni in de Melkweg in Amsterdam gingen Wij zijn Congolezen en Oxfam Novib met het publiek in gesprek over de situatie in Congo, en waren er hippe optredens van Congolese artiesten. Naast zware onderwerpen was er ook plaats voor het vieren van de Congolese cultuur en hoe je met

kunst uiting kunt geven aan verzet.

Globi Mbwete, medeoprichter van Wij zijn Congolezen, een organisatie die de Congolese gemeenschap in Nederland vertegenwoordigt, legt uit dat buitenlandse mogendheden al heel lang hebben geprofiteerd van de vele grondstoffen die het land rijk is.

'Congo is ontzettend rijk aan grondstoffen die wij allemaal nodig hebben voor onze telefoons en andere elektronica. Niet alleen tijdens de kolonisatie door België vanaf de negentiende eeuw tot aan 1960 is het enorme land geëxploiteerd voor deze grondstoffen. Na de dekolonisatie wilde de eerste

rondstoffen uit Congo. Daarom

MODERATOR NAVA SIRA VAN SLUIJS IN GESPREK MET GLOBI MBWETE, MEDE-OPRICHTER VAN STICHTING WIJ ZIJN CONGOLEZEN. BEELD: ERIK PRINS

‘Koop niet ieder jaar een nieuwe telefoon of tablet’

premier van het land, Patrice Lumumba, alle bevolkingsgroepen verenigen, maar koloniale machten als België zagen dat niet zitten en lieten hem zes maanden later vermoorden. Congo is zó belang-

rijk voor de wereld, met zeventig procent van de grondstoffen die we nodig hebben, dat sommigen baat hebben bij het feit dat er ‘chaos’ is in Congo. Op die manier kunnen grondstoffen op een sluwe manier

worden gewonnen en naar het Westen worden gebracht.’

Congo beschikt inderdaad over zo’n zeventig procent van de mondiale reserves aan kobalt, een mineraal dat net als lithium een essentieel onderdeel is van batterijen.

Mbwete vertelt dat hij van dichtbij ziet dat de Congolese bevolking niet profiteert van de rijkdom aan grondstoffen in hun land. ‘Ik heb neven die aan de universiteit hebben gestudeerd. Zij hebben geen baan, en als ze al een baan hebben, dan werken ze in de supermarkt. Ze leven van vijftig dollar in de maand. Hoe kun je dan rondkomen en je leven opbouwen?

Zij moeten overleven, terwijl zij ook dromen hebben. Maar die worden hen afgenomen.’

Eerlijke handel

Om de lokale bevolking wel mee te laten profiteren van de rijkdom, zouden de grondstoffen voor onze onmisbare telefoons op een eerlijke manier moeten worden gewonnen en verhandeld, zegt Mbwete.

‘Wij Congolezen willen dat er op een normale manier zaken wordt gedaan met Congo. Als je zaken wilt doen met Congo, kom dan via de voordeur en niet via de achterdeur.’

Mbwete zegt dat in het licht van

‘De EU heeft een partnerschap gesloten met Rwanda voor het leveren van grondstoffen’

de groeisectoren van Nederland waarbij Congo een rol zou kunnen spelen, de energietransitie en defensie, ook Nederland haar verantwoordelijkheid zou nemen.

‘Als je investeert in defensie, heb je grondstoffen nodig en dan kun je niet om Congo heen. De groene energietransitie waar we nu in Nederland mee bezig zijn is voor de Congolezen rood. Want het bloed is aan het druppelen, mensen sterven dagelijks. Vorig jaar verscheen er een rapport van Unicef dat zei dat er elk half uur iemand wordt verkracht; een vrouw, een kind, een man. En dat wetende, hoe kan je dan als politiek leider, als mens, niets doen? Is een leven van een Congolees niets waard?’

Hij zegt dat consumenten die elektronica zoals smartphones kopen, zich ook eens zouden moeten indenken dat het niet nodig is om ieder jaar iets nieuws te kopen waarvoor veel materialen nodig zijn die uit Congo komen. ‘Koop bijvoorbeeld niet ieder jaar een nieuwe telefoon of tablet. Als je in plaats daarvan gaat voor *refurbished*, dan help je het probleem iets te verlichten omdat die grondstoffen dan niet meer nodig zijn. Wij staan misschien heel ver van wat er in Congo gebeurt, maar als iedereen hier in de zaal vijf jaar lang geen nieuwe telefoon koopt, dan maak je al verschil. Als consument heb je veel macht. Samen kunnen wij het verschil maken.’

Rol van Rwanda in het conflict

Maar wat kan er op politiek niveau aan worden gedaan om de situatie in Congo te verbeteren?

Noël van Veen, campaigner bij Oxfam Novib, zegt dat Nederland zich binnen de Europese Unie meer zou moeten inzetten om ervoor te zorgen dat de grondstoffen uit Congo eerlijk en duurzaam worden verhandeld en de situatie in Congo te verbeteren.

‘Wij roepen Nederland en de EU op om kritisch te kijken naar grondstoffendeals met landen die een rol spelen in dit conflict. Ook zou het controlemechanisme voor de duurzaamheid van grondstoffenketens aangescherpt moeten worden. Verder zou er meer werk moeten worden gemaakt van onafhankelijke toezichhouders bij mijnen om illegale handel en smokkel te stoppen.’

Wij zijn Congolezen-voorman Mbwete uit zich ook kritisch over de rol van de EU. ‘De EU heeft een partnerschap gesloten met Rwanda voor het leveren van grondstoffen, maar in Oost-Congo vindt een genocide plaats. En onze belastingcenten gaan indirect naar Rwanda. Wat houdt Nederland tegen om nee te zeggen tegen die overeenkomst?’

Volgens Van Veen spelen er grote belangen van bedrijven, die ervoor zorgen dat wetgeving wordt afgezwakt.

‘Terwijl het vorige kabinet-Schoof nauwelijks interesse toonde om zich hard te maken voor duur-

zame grondstoffenketens, heeft het nieuwe kabinet onder Rob Jetten nu een kans om Nederland zich op een andere manier te positioneren. En dat zien we nu nog niet duidelijk terug.’

Hij verwijst ook naar de verantwoordelijkheid van bedrijven om mensenrechtenschendingen te voorkomen bij het delven van grondstoffen. ‘Wetgeving die daarvoor bestaat is ontoereikend en wordt onvoldoende nageleefd.’

Kunst als verzet

Optredens van onder andere de Namibisch-Belgische zanger Shishani, en zangeres en psalmist Eve-Rose zorgden voor een luchtige invulling van de avond. Deze artiesten gebruiken allen muziek om zich te verzetten tegen de situ-

welvaart aan de ene kant en humanitaire uitdagingen aan de andere kant; de paradox van het meest waardevolle en rijkste land dat er is tegenover anderen die dit koste wat kost kapot willen maken. Ik heb geprobeerd van de pijn die hieruit voortvloeit een wapen te maken in mijn werk.’ In de film *Cronos*, over een man die op zoek gaat naar zijn familiegeschiedenis, heeft Middelkoop de band met zijn vader verwerkt.

De Belgisch-Congolese kunstenaar David Katshiunga maakte voor een boek over Congo het schilderij *Les Oubliés*, de vergetenen, dat verwijst naar Congolezen die tijdens de Eerste Wereldoorlog voor de Belgen kwamen vechten, maar over wie nooit iets is verteld. ‘Als Belg, Congolees en kunstenaar

Vroeger schaamde ik mij ervoor om te zeggen dat ik uit Congo kwam’

atie in Congo.

Ook kunstenaars vertelden over hoe zij in hun werk uiting geven aan verzet.

Michael Middelkoop, filmmaker wiens vader Congolees is en moeder Nederlands:

‘Mijn familie heeft verhalen over de pijn heel lang weggehouden bij mij. Mijn ouders dachten waarschijnlijk dat ze die wond niet aan mij zouden moeten meegeven. Daarom heb ik het pas op latere leeftijd ontdekt tijdens gesprekken met mijn vader. Dit heeft mijn werk gevoed, waarbij ik de paradox van Congo in mijn werk kon verwerken. De paradox van immense

vond ik dit moment om hen te eren.’

Mbwete benadrukt dat het van belang is dat meer mensen zich op de hoogte stellen van de situatie in Congo. ‘Vroeger schaamde ik mij ervoor om te zeggen dat ik uit Congo kwam. Ik zei dat ik uit Frankrijk kwam omdat wij Frans spreken. Het was niet stoer om Congolees of Afrikaan te zijn. Maar dankzij mensen om me heen die er wel trots op waren, durfde ik meer te spreken over Congo. Congo staat niet alleen voor allerlei negatieve zaken, Congo staat ook bekend om de muziek, het eten en de dans, en dat mag ook gevierd worden.’ ●

LODY VAN DE KAMP

Rabbin en publicist.

Axel en de Marokkaanse dorpen kennen hetzelfde verdriet

De naam van het Belgische plaatsje Buggenhout wordt in de twaalfde eeuw al voor het eerst genoemd. Maar voor veel mensen was het tot voor kort nog steeds een onbekend stadje. Tot het enkele weken door een heel dramatisch ongeval op een spoorwegovergang op de kaart werd gezet. Bij het ongeluk kwamen twee kinderen en twee volwassenen om het leven. Vijf andere kinderen raakten zwaar gewond.

Ook het Zeeuwse stadje Axel komt niet dagelijks in het nieuws. Maar dan gebeurt daar een vreselijk ongeluk waarbij drie kinderen en de directeur van hun basisschool omkomen en andere kinderen van die school zwaar gewond raken. Onmiddellijk kent iedereen weer de plaatsnaam Axel.

Buiten de grote stad Marrakesh neemt ons busje de afslag in de richting van het Atlasgebergte. Na een tocht van zo'n twee uur stappen we op zeventienhonderd meter hoogte uit. We staan in het dorp Douzrou. Of beter gezegd, wat daar nog van over is. Tweeënhalf jaar geleden vond in dit deel van Marokko in de avond van 8 september de zware aardbeving plaats. Binnen 11 minuten vonden in de hele regio bijna drieduizend mensen de dood.

Een van de overlevenden, Adil, leidt ons door het gebied. Na Douzrou komen we in de dorpen Tafeghaghte en Ait Othman. Adil doet zijn verhaal. 'Bij de eerste schok greep ik twee van mijn kinderen, Abdelnour en Wisra, en renden we naar buiten. De schrik en de verwarring waren zo groot dat het even duurde tot ik plotseling besepte dat ik ons derde kindje, Hamza, zomaar had achtergelaten. Gelukkig kon zij toch nog uit ons huis gered worden. Vanaf de bergen boven ons verpletterden enorme rotsblokken onze lemen hutten en huisjes. In ons dorp kwamen heel veel mensen om.'

We staan aan de rand van een massagraf. 'Hier liggen drieënzeventig van onze dorpsbewoners, voornamelijk moeders met kinderen. De mannen waren nog niet terug van hun werk in de stad. Het duurde lang tot er hulp kwam. We zagen de eerste soldaten die hulp kwamen verlenen om één uur de volgende middag. Maar de chaos en de ellende waren zo groot dat zij al gauw weer verdwenen waren. Zij voelden zich machteloos. Omdat alle wegen in de omgeving verwoest en geblokkeerd waren, duurde het nog veel langer totdat de echte hulp op kwam dagen.'

We rijden verder naar het volgende dorp. Opnieuw een massagraf. 'Tijdens de aardbeving drukten

de moeders hun kinderen tegen zich aan om hen te beschermen. En zo kwamen zij om. Omdat het zo lang duurde tot er hulp kon komen, bleven zij ook zo in die houding met hun kinderen liggen.' Adil zwijgt en schudt moedeloos zijn hoofd. 'In die houding werden zij hier ook begraven. Moeders met jonge kindertjes in hun armen.'

We stappen over kledingresten heen die hier en daar onder het zand uitsteken. 'Onze kudden, de schapen, de geiten en de ezels zijn omgekomen.' Adils arm wijst met een wijde boog om zich heen. 'Ze liggen nog onder het puin.'

Voordat we in ons busje stappen om terug te rijden naar Marrakesh, neemt onze gastheer ons nog mee naar één plekje. 'Hier zie je de resten van het schoolje in ons dorp. Eén muur staat nog half overeind. Alle kinderen die hier die middag in de klas zaten, zijn omgekomen. Alleen de juffrouw heeft het overleefd.'

De aardbeving heeft 'maar' eventjes geduurd. Maar in die elf minuten hebben we vanuit de hele wereld gekeken naar die toen bijna helemaal weggevaagde dorpen zoals Douzrou, Tafeghaghte en Ait Othman. Ineens wisten we van hun bestaan af.

Het is nu al een paar jaar geleden dat dit niet te beschrijven drama zich afspeelde daar hoog in het

Atlasgebergte. Maar terwijl het verdriet, de uitzichtloosheid en ellende die dat met zich meebrengt zich daar nog steeds verder afspeelt, is de buitenwereld, die zo ver verwijderd van die plek des onheils ligt, voortgegaan met het leven. Andere wereldschokkende gebeurtenissen elders op onze aardbol hebben het nieuws van de verwoeste lemen hutten in de Marokkaanse bergdorpen verdrongen. En ook werd de aandacht meteen al een beetje verstillend omdat het aantal slachtoffers van een aardbeving in Turkije enkele maanden daarvoor immers 'vele malen' groter was.

Zo gaat het met nieuws. De namen Douzrou, Tafeghaghte en Ait Othman zijn alweer ver naar de achtergrond gedrongen. Uit het collectieve geheugen verdrongen. En ja, zo zal dat ook met de plaatsnamen Buggenhout en Axel gebeuren. Maar eventjes staan deze plaatsen op de kaart. Dat is het lot van het voortschrijden van de tijd binnen het perspectief van wereldnieuws. Onze reis hoog in de bergen in Marokko, de getuigenis van Adil op de plaats zelf, hebben ons gedwongen om vooral te blijven beseffen dat het leed en het verdriet op de plek zelf onverminderd voortduurt.

En datzelfde zal ook gelden voor Buggenhout en Axel. Laten we dat vooral niet vergeten. •

Gaza: 'Kinderen zitten door de oorl

Daoud Fawadleh van Right To Play ziet hoe oorlog en geweld diepe sporen nalaten bij Palestijnse kinderen in Gaza en op de bezette Westelijke Jordaanoever. Kinderen kampen met trauma's en hebben behoefte aan veilige plekken om te spelen en te leren.

● KAJA BOUMAN

Ik heb meerdere kinderen horen zeggen: ik wil ook dood.' Daoud Fawadleh zit in het kantoor van hulporganisatie Right To Play in Amsterdam-Zuid. Hij is voor een kort bezoek in Nederland, maar brengt de meeste dagen door in Ramallah op de Westoever, waar hij werkt als hoofd van de Right To Play-afdeling die Palestijnse kinderen helpt hun trauma's te verwerken.

's Avonds maakt hij lange wandelingen door het Vondel-

park, want 'dat kan in Palestina niet', zegt hij. 'Daar is het gevaarlijk om te veel rond te lopen. Als je buiten de stad komt, loop je al snel tegen checkpoints aan en is het risico om aangevallen te worden groot.'

De familie van Fawadleh vluchtte uit Palestina in 1967, tijdens de Zesdaagse Oorlog. Ze waren op zoek naar een beter bestaan in Colombia en kwamen uiteindelijk terecht in Venezuela, waar Fawadleh het eerste deel van zijn leven doorbracht. Daarna, toen hij negen jaar oud was, besloot de familie terug te gaan naar de Westoever. 'De jaren '90, tijdens de Oslo-akkoorden, waren hoopvolle tijden', ver-

'De Intifada heeft me doen realiseren wat oorlog en conflict doen met een kind'

PALESTIJNSE MEISJES DOEN MEE MET EEN ACTIVITEIT VAN RIGHT TO PLAY

telt de inmiddels veertigjarige man.

Tweede Intifada

Maar die hoop was van korte duur. In 2000 stortten de Oslo-akkoorden in en breekt de Tweede Intifada uit. Fawadleh is dan een tiener en de gewelddadige periode maakt grote indruk op hem. Er zijn in die jaren veel confrontaties tussen het Palestijnse verzet en het Israëliëse leger. Meer dan 4.000 Palestijnen worden gedood en bijna 50.000 raken gewond. Aan de Israëliëse kant worden ruim duizend mensen gedood en raken nog eens 4.500 gewond.

Fawadleh kan in die periode niet bij zijn ouders in het dorp wonen, want zijn school is in Ramallah. Door de checkpoints, de controlepunten die het Israëliëse leger op veel plekken op de Westoever heeft opgezet, kan hij op dat moment niet makkelijk heen en weer reizen. Hij slaapt in een kleine kamer in een winkel van zijn familie. Hij is vaak alleen, eet bijna niets

og vol verdriet'

PALESTIJNSE JONGENS LATEN EEN KNUTSELWERKJE ZIEN. BEELD: RIGHT TO PLAY

‘Ik heb zo veel kinderen gehoord die zeiden: ik wil ook dood’

anders dan brood en hummus en herinnert zich vooral de angst uit die periode. ‘Voor de Tweede Intifada was ik een perfecte student; ik haalde hoge cijfers, ik was ambitieus, maar tijdens de Intifada veranderde dat. Ik was bang en zenuwachtig, ik kon me nergens meer op focussen.’

Maar het komt goed; Fawadleh studeert af van de middelbare school en gaat studeren aan de Birzeit Universiteit op de Westelijke Jordaanoever. Daarna werkt hij bij verschillende humanitaire organisaties. Sinds 2024 is hij de programmamanager van Right To Play in de Palestijnse gebieden. ‘De Intifada heeft me doen realiseren wat oorlog en

conflict doen met een kind.’

Spelen in Gaza

Right To Play werkt onder meer in Gaza en op de Westoever. De organisatie is al sinds 2009 actief in Gaza en is sinds 7 oktober 2023 bezig met uitbreiden. Met financiële hulp van de Nederlandse AFAS Foundation heeft de organisatie het project Circle of Hope opgezet. Zo’n 1.100 kinderen en hun ouders krijgen in Gaza mentale hulp en onderwijs. Drie medewerkers van Right To Play leiden lokale begeleiders op om de lessen en sessies te geven. Fawadleh hoopt tijdens dit bezoek aan Nederland nog meer steun voor zijn projecten te vin-

den.

Zo goed als alle scholen in Gaza zijn verwoest of omgezet in opvanglocaties voor ontheemde Palestijnen. Zo'n 650.000 schoolkinderen hebben daardoor geen toegang meer tot onderwijs. 'In Gaza is er bijna geen elektriciteit, we hebben geen echte klaslokalen, want de gebouwen zijn verwoest, maar wij Palestijnen zijn creatief en innovatief. We hebben tijdelijke leerruimtes opgezet', vertelt Fawadleh. Op zijn laptop laat hij filmpjes van de leerruimtes zien. Kinderen zitten in tenten op de grond, vaak op het zand. Ze spelen een spelletje, tekenen in een schriftje of kijken aandachtig naar een van de begeleiders die sommetjes uitlegt.

'Kinderen zitten door de oorlog vol verdriet. Ik heb zo veel kinderen gehoord die zeiden: ik wil ook dood, dan kan ik bij mijn moeder, of vader, of broertje zijn. Ze hebben een plek nodig waar ze een uur of twee normaal

kunnen zijn, waar ze gewoon een kind kunnen zijn en kunnen spelen. Van buitenaf lijkt spelen misschien een luxe, maar voor ons is spelen onderdeel van de bescherming van kinderen. Als je hoofd vol zit met oorlog, heb je geen ruimte om te leren of andere activiteiten te doen. Daar willen wij bij helpen.'

Spelen op de Westoever

Niet alleen in Gaza, maar ook op de Westoever, waar Fawadleh woont, is Right To Play actief. 'Op de Westoever is sinds 7 oktober ook veel verloren gegaan', zegt de programmamanager. 'De checkpoints zijn een groot probleem, want niet alle leraren wonen op dezelfde plek als waar de school staat. Soms kunnen docenten dus niet bij hun leerlingen komen.'

Een andere factor zijn de Israëlische aanvallen, die tegenwoordig bijna dagelijks voorkomen. In de laatste jaren zijn er meer dan honderd kinderen gedood op de Westoever en ruim

duizend gewond geraakt door aanvallen van het Israëlische leger of Joodse kolonisten. 'Ik heb de aanvallen met mijn eigen ogen gezien. Ik zie de angst in de ogen van kinderen, ik weet wat ze hebben meegemaakt. Ik heb militairen kinderen zien slaan.'

Daarnaast int Israël een groot deel van de belasting- en douaneinkomsten van de Palestijnse Autoriteit (PA) en draagt die normaal gesproken af. Sinds de aanvallen van Hamas op 7 oktober 2023 heeft Israël een groter deel van deze gelden ingehouden of vertraagd, wat heeft geleid tot een financiële crisis bij de PA. Daardoor konden ambtenaren, onder wie leraren, vaak slechts gedeeltelijke salarissen ontvangen. Volgens Fawadleh zijn sommige scholen daarom teruggegaan naar drie lesdagen per week.

Volgens de PA hebben meer dan 84.000 leerlingen op de Westelijke Jordaanoever te maken gehad met onderbrekingen in

hun onderwijs als gevolg van incidenten zoals aanvallen door kolonisten, militaire invallen en de sloop van scholen. Meer dan tachtig scholen, die onderwijs bieden aan ongeveer 13.000 leerlingen, lopen het risico op volledige of gedeeltelijke sloop door de Israëlische autoriteiten op de Westoever en in bezet Oost-Jeruzalem. Alleen al tussen juli en september 2025 zijn op de Westoever meer dan negentig onderwijsgerelateerde incidenten gedocumenteerd.

'Geen wapens, alleen hoop'

Dat maakt het werk van Right To Play zo belangrijk, vindt Fawadleh. Hij vertelt over een zesjarig meisje dat hij in 2024 ontmoette in Tulkarem tijdens een 'leermarathon'. 'Het was een leeswedstrijd, maar het ging allemaal via spelen. Dat is wat we doen: leren door te spelen.'

In diezelfde periode waren er veel Israëlische aanvallen op Tulkarem, duizenden Palestijnen raakten ontheemd en hun huizen werden verwoest. 'Het meisje van zes was een van de ontheemden en tijdens de leermarathon zei ze: "Dit is de eerste keer in mijn leven dat ik me gelukkig voel." Ze was alles kwijt: haar speelgoed, haar thuis. En nu voelde ze zich eindelijk weer gelukkig, dat is de soort impact die ik hoop te hebben. Het gaat niet zomaar om duizend kinderen. Ieder kind heeft een naam, een verleden, dromen, angsten, en ze hebben een toekomst.'

Over de vraag hoe hij hoop houdt, moet Fawadleh even nadenken. Hij vertelt over een van zijn vrienden die naar Barcelona is verhuisd. 'Hij zegt tegen mij: "Daoud, je moet ook emigreren, hier is het leven beter." Maar voorlopig blijft hij in Palestina. 'Ik heb een missie in het leven. Wat die missie is? Dat laat ik aan het lot over. We hebben geen wapens, alleen hoop'. •

BEELD: RIGHT TO PLAY

ergosana

Medisch Adviesbureau

www.ergosana.nl - Drs.I.Sevinc - Bedrijfsarts/verzekeringarts - i.sevinc@ergosana.nl

Rijbewijskeuring
B,C,D, (E) groot
rijbewijs

Medische Keuring
Levensverzekering

Verzuim &
Re-integratie

Vaccinatiezorg
particulier /
Bedrijven

Arab Film Festival wil stereotypen over

Het Arab Film Festival in Rotterdam laat de komende vijf dagen zien dat de Arabische wereld meer is dan conflict en politiek.

● MAJORIE VAN LEIJEN

Het is dinsdag, de dag voor de opening, en Rosh Abdelfatah is nerveus. Het is nog maar de vraag of alle gasten uit het Midden-Oosten het halen naar Rotterdam, waar de volgende dag het Arab Film Festival begint. Vluchten kunnen worden gecancelled en voor sommigen is de route naar de luchthaven niet eens veilig, vertelt de artistiek directeur van het festival.

De aankomende vijf dagen is Rotterdam de toegangspoort tot de Arabische filmindustrie. Bekende gezichten van voor en achter de camera komen vanuit de hele wereld naar de havenstad voor de 26e editie van het Arab Film Festival. Hier zullen ze ondergedompeld worden in nieuwe films, panelgesprekken en nieuwe ontmoetingen. 'We willen mensen in deze industrie met elkaar in contact brengen', vertelt Abdelfatah.

Het festival is meer dan een cinematografisch spektakel. Al gelijk toen het in 2000 werd opgericht door de Tunesische Khaled

Chouket, bleek het een gelegenheid om de Arabische wereld in een ander daglicht te stellen. Het was het jaar van de aanslag in New York, het jaar waarin de achterdocht jegens het Midden-Oosten andere proporties aannam. Als het over het Midden-Oosten ging, ging het over conflict, oorlog en ellende.

Vanaf het begin streefde het Arab Film Festival ernaar deze stereotypen te doorbreken en authentieke verhalen te presenteren. Dat er veel meer is om over te vertellen, is in de zesentwintig jaren die volgden wel gebleken. Wat ook duidelijk werd: er is wel degelijk een publiek in Nederland voor de Arabische film. Op de laatste editie kwamen maar meer dan zesduizend mensen af.

Vroeger was de Arabische film in Nederland vrijwel onbekend.

Wat is er door de jaren heen veranderd?

'Er is een enorme verandering gaande. Tien jaar geleden was er misschien één Arabische film per jaar in de bioscoop. Dit jaar zijn vier van de films die op het Arab Film Festival vertoond worden ook elders te zien. The Voice of Hind Rajab draait op meerdere plekken en heeft zelfs de tweede prijs gewonnen op het Filmfestival

'De meeste filmmakers op het festival zijn hier geboren'

van Venetië 2025. Dat is niet niks. Palestina 36 draaide ook op het International Film Festival Rotterdam, de openingsfilm *Chronicles from the Siege* won een prijs in Berlijn. *A Sad and Beautiful World* won ook een prijs op het Filmfestival van Venetië. Het is nooit eerder gebeurd dat zoveel films op het festival het grote publiek hebben bereikt.

Veel van deze films gaan over conflict. Is dat toch een terugkerend thema gebleken?

'Je kunt er niet omheen, je moet het wel in beeld brengen. Niet in de vorm van cijfers en krantenkoppen, maar in de vorm van verhalen, bijvoorbeeld over het dagelijks leven van mensen. De openingsfilm gaat bijvoorbeeld over het leven van gewone burgers die gevangen zitten in een belegerde stad. Ze worstelen met honger, kou, verlangen en angst, maar ervaren ook liefde en een soms verbazingwekkend, absurd gevoel voor humor.

Maar er zijn ook andere thema's die steeds weer terugkomen. Zoals bijvoorbeeld identiteit. De meeste filmmakers op het festival zijn hier geboren. Ze willen een brug slaan tussen twee culturen.

Ze vertellen over de geschiedenis van hun ouders of voorouders. De kwesties die ze aankaarten, raken onze doelgroep in Nederland.'

Wat is die doelgroep dan precies?

'Dat zijn mensen in Nederland met een Arabische achtergrond, maar ook andere Nederlanders. Onze doelstelling is om de beeldvorming rondom de Arabische wereld te veranderen door middel van film. We werken daarom veel samen met andere instellingen, zodat we een breed publiek bereiken. Daarnaast willen we ook gewoon mensen een fijne dag bezorgen. Niet alle films gaan over conflict; er is ook komedie, romantiek en er is een film voor kinderen. We proberen een zo breed mogelijk programma neer te zetten.'

Dit jaar ligt de nadruk van het evenement op Syrië. Waarom hebben jullie voor dit thema gekozen?

'Dit heeft te maken met de ontwikkelingen in het afgelopen jaar: de val van het Assad-regime in Syrië. Hier is veel over te vertellen. Maar het gaat ook om de gemeenschap hier in Nederland.

er de Arabische wereld doorbreken

BEELD: ARAB FILM FESTIVAL

‘We hebben misschien wel 30.000 verhalen over Syriërs waarbij het goed gaat’

In 2015 is er een hele grote Syrische vluchtelingengroep naar Nederland gekomen en we zijn nu meer dan tien jaar verder. Onder hen zijn veel jonge filmmakers die hier op school zitten of nu afstuderen. We willen deze jongeren helpen om verder te komen in de filmindustrie, door ze in contact te brengen met andere filmmakers bijvoorbeeld.

Daarnaast willen we ook vooral positieve verhalen vertellen over Syriërs. We hebben bij-

voorbeeld een vlaggenparade met portretten van Nederlandse Syriërs met succesverhalen. Deze portretten staan ook op sociale media en zijn duizenden keren bekeken. We hebben ze neergezet als rolmodellen, om andere Syrische jongeren te laten zien dat je kunt slagen, ondanks de problemen die je ervaart.

Ik denk dat dit heel belangrijk is. De media komt heel snel kijken als het fout gaat, maar het gaat misschien maar in een paar geval-

len fout. We hebben misschien wel 30.000 verhalen over Syriërs waarbij het goed gaat. We hopen dat die verhalen niet alleen jongeren bereiken, maar heel Nederland.’

Het festival wordt niet alleen bezocht door filmmakers, maar ook door filmsterren. Wie lopen er dit jaar zoal rond?

‘Ja, dat klopt. De aanwezigheid van filmsterren is heel belangrijk voor het festival. Er komen echt mensen naartoe om ze te spotten, dit is

een doelgroep die normaal gesproken niet naar een filmfestival gaat.

Uit Egypte komt bijvoorbeeld Khalid Youssef, een filmmaker die daarnaast actief is in de Egyptische politiek en zelfs kandidaat is geweest voor het presidentschap. We hebben Lebleba, een Armeens-Egyptische actrice die al sinds haar vijfde acteerwerk doet. Uit Syrië komen de acteurs Dima Kandalaf en Jihad Abdou. Deze acteurs komen niet alleen om gespot te worden. Ze doen ook mee aan The Talk.’

The Talk, dat klinkt als een nieuw concept. Vertel!

‘Klopt, we hebben dit jaar een nieuwe samenwerking met de Cultuurcampus op de Putselaan, waar een brug wordt geslagen tussen educatie en de maatschappij. Aan de Cultuurcampus zijn allerlei onderwijsinstellingen verbonden en daardoor komen er veel studenten. We zullen hier gedurende het hele festival korte films vertonen.

Daarnaast hebben we een industry programme georganiseerd. Jonge filmmakers met een Arabische achtergrond in de EU konden hun ideeën insturen, waarvan er tien zijn geselecteerd. Deze tien zullen worden gepitcht in de campus, waar bedrijven en instellingen aanwezig zijn die deze projecten zouden kunnen financieren. Zo proberen we deze jonge filmmakers op weg te helpen.’ ●

Khaled Chouket: 'Democratie is product'

Wie denkt dat islam en democratie onverenigbaar zijn, heeft het volgens Khaled Chouket mis. 'Fundamentele islamitische teksten benadrukken rechtvaardigheid, vrijheid en gelijkheid.'

● TAYFUN BALCIK

Khaled Chouket (56) heeft in ruim een halve eeuw op deze aarde een meer dan gemiddelde carrière achter de rug. Geboren in Sfax, Tunesië, kwam hij in 1994 naar Nederland. Tot 2011 woonde hij in Rotterdam, waarna hij in navolging van de Arabische Lente terugkeerde naar Tunesië om naar eigen zeggen 'bij te dragen aan het democratische transitieproces' na de revolutie.

In Tunesië werd hij parlementslid, minister en woordvoerder van de regering van nationale consensus (2015-2016). Deze regering werd geleid door de partij Nidaa Tounes, terwijl de islamitische beweging Ennahda er als coalitiepartner deel van uitmaakte. In 2021 trok de autoritaire president Kais Saïed de macht naar zich toe. 'Om familiale redenen ben ik sinds juli 2025

'Er is nauwelijks een westerse stad zonder één of meerdere moskeeën'

opnieuw in Rotterdam gevestigd, nadat mijn enige zoon student werd aan de Erasmus Universiteit', zegt hij.

Ik was minister en officieel woordvoerder van de regering van nationale consensus tussen 2015 en 2016. Het was dus niet een regering van de islamitische beweging Ennahda.

Daarnaast is Nidaa Tounes een nationale, democratische beweging en geen islamitische partij.

Ook heeft Chouket meer dan tien boeken op zijn naam staan, zoals *De Democratische Moslim* en de roman *De Deugdzame Vrouw* -

Het Verhaal van de Duitse Non Christine Hein. Hoe ver staat de moslimwereld op het gebied van mensenrechten en democratische waarden?

Waar houdt u zich tegenwoordig vooral mee bezig?

'Ik ben schrijver, romancier en onderzoeker. Veel denk- en schrijfwerk dus, maar daar zit ook veel empathiearbeid in. Je moet je in deze tijd verhouden tot de ander. In alles wat ik doe, houd ik me bezig met democratie, mensenrechten, vernieuwing en hervorming, evenals met de dialoog tussen culturen, beschavingen en religies.'

Interessant. Kunt u iets vertellen over uw persoonlijke en intellectuele achtergrond?

'Aan de Mohammed I-universiteit in Oujda, Marokko heb ik rechten en internationale betrekkingen gestudeerd, met een specialisatie in politieke wetenschappen. Daarnaast heb ik altijd veel interesse gehad in islamitische studies. Ik beschouw mezelf als een democratische moslim. Ik zie de islam als een grootse religie die gelovigen kan helpen een evenwichtiger en gelukkiger leven op te bouwen. Tegelijkertijd beschouw ik de mensheid als een gezamenlijke verantwoordelijkheid, waarbij volkeren, beschavingen en culturen

bruggen naar elkaar moeten slaan om een betere wereld te creëren.'

Hoe heeft u het zogenoemde 'debat over de islam' in het Westen gedurende de afgelopen twintig à dertig jaar ervaren?

'Ik heb dit debat altijd als een natuurlijk proces beschouwd. De aanwezigheid van moslimminderheden in het Westen is de afgelopen decennia namelijk sterk gegroeid en uitgegroeid tot een belangrijke maatschappelijke realiteit. Het is dan niet meer dan logisch dat dit vragen oproept en discussies losmaakt. De islam is tegenwoordig een van de belangrijkste religies in vrijwel alle grote westerse steden, naast de verschillende christelijke denominaties. Ook het aantal moskeeën is sterk toegenomen. Er is nauwelijks een westerse stad zonder één of meerdere moskeeën.

In het begin waren moslims vooral gastarbeiders, maar later besloten velen zich permanent te vestigen en burgers van hun nieuwe landen te worden. Tegenwoordig bekleden hun kinderen de hoogste functies binnen de staat. In Nederland heeft bijvoorbeeld een moslima (Khadija Arib, red.) het voorzitterschap van het parlement bekleed, en zijn moslims actief als ministers, burgemeesters, Kamerleden en gemeenteraadsleden.

Het is daarom begrijpelijk dat westerse samenlevingen verdeeld zijn over moslims. Sommigen zien hen als een verrijking, terwijl anderen hen met argwaan benaderen of zelfs als een bedreiging zien voor de westerse beschaving en haar joods-christelijke waarden.'

Zijn de westerse waarden 'joods-christelijk'? Geloof u daar

KHALED CHOUKET BEGROET KONING WILLEM-ALEXANDER

geen exclusief westers

echt in?

‘De joods-christelijke traditie heeft zonder twijfel een rol gespeeld bij het ontstaan van westerse waarden. Maar u heeft gelijk dat zij niet de enige bron vormt van die waarden. Veel ervan zijn voortgekomen uit kritische, hervormingsgezinde en seculiere bewegingen met een humanistisch karakter. Die putten uit het bredere menselijke erfgoed, waaronder de Griekse traditie, de Arabisch-islamitische beschaving en het islamitische erfgoed van Al-Andalus.’

Hier raakt u een gevoelige snaar. Veel westerlingen stellen namelijk dat islam en democratie niet met elkaar verenigbaar zijn en wijzen daarbij op het gebrek aan echte democratie in veel islamitische landen. Wat vindt u van deze stelling?

‘Ik beschouw democratie als een menselijk product en niet als een

exclusief westers product. Alle beschavingen hebben op de een of andere manier bijgedragen aan de ontwikkeling ervan, totdat zij haar huidige vorm bereikte binnen de westerse beschaving.’

Bedoelt u dat in het Westen het toppunt van democratie is bereikt?

‘Nee, dat beweer ik niet. Een democratie die nog steeds verbonden is met imperialistische tendensen kan moeilijk als voltooid worden

beschouwd. Bovendien staat de westerse democratie vandaag opnieuw onder druk van het populisme, een hardnekkige kwaal die haar voortbestaan kan bedreigen, evenals van de opkomst van extreemrechts en raciaal nationalisme.’

Het lijkt erop dat vooral westerlingen profiteren van westerse waarden, in die zin dat de vrijheid van meningsuiting vooral voor hen geldt. Wanneer niet-westerse

westerlingen zich uitspreken, worden ze gecancelled, genegeerd of in het beste geval getolereerd. Veel columnisten van kleur houden het voor gezien.

‘Persoonlijk beschouw ik de westerse democratische ervaring als bijzonder waardevol, wellicht als een van de meest geavanceerde politieke prestaties die de mensheid tot nu toe heeft voortgebracht. Toch blijft de weg naar een duurzame en rechtvaardige democratie lang en veeleisend. Democratie is een universeel menselijk project waaraan alle culturen en beschavingen kunnen bijdragen. Ik ben ervan overtuigd dat de meest duurzame vorm van democratie zal voortkomen uit die mondiale wisselwerking.’

Hoe bedoelt u dat?

‘In wat wij als moslims de “rechtgeleide kalifaten” noemen, ontwikkelden moslims al vroeg het idee van een menselijke bestuurder die zijn legitimiteit ontleent aan de mensen en niet rechtstreeks aan God. Deze bestuurder kon worden gecontroleerd, ter verantwoording worden geroepen en zelfs worden afgezet. Ook ontwikkelden moslims het concept van shura, overleg, dat kan worden gezien als een vroege vorm van inspraak van burgers. Dit gebeurde in een periode waarin veel Europese heersers hun macht nog baseerden op het idee van een goddelijk mandaat.’

Er was dus ooit sprake van islamitische democratie, of althans van een democratische traditie binnen de islam?

‘Ja, daarom vind ik de bewering dat islam en democratie onverenigbaar zijn onjuist. Zij gaat voorbij aan de fundamentele islamitische teksten die rechtvaardigheid, vrijheid en gelijkheid benadrukken. Het ontbreken van democratische regimes in veel islamitische landen bewijst volgens mij niet dat islam en democratie onverenigbaar zijn. Veel mos-

‘Er zijn helaas veel landen in de islamitische wereld die worden bestuurd door autoritaire of sterk centralistische regimes’

lims beschouwen deze autoritaire regimes juist als een erfenis van de koloniale periode, die in stand wordt gehouden door externe steun aan autocratische machthebbers. Zoals de Algerijnse denker Malik Bennabi ooit zei: “Het Westen exporteert zijn waarden niet buiten zijn grenzen.” Democratie lijkt volgens deze visie vaak voorbehouden aan westerse samenlevingen, terwijl elders autoritaire regimes worden gedoogd of gesteund.’

Zijn het Westen en democratie volgens u dan altijd met elkaar in overeenstemming?

‘Nee, niet altijd. Wanneer westerse staten handelen in strijd met internationaal recht of democratische beginselen, laat dat zien dat geopolitieke of economische belangen soms zwaarder wegen dan democratische waarden. De geschiedenis biedt verschillende voorbeelden van oorlogen en interventies die moeilijk te rijmen zijn met de idealen van vrijheid, zelfbeschikking en democratie. Dat betekent niet dat democratie geen belangrijke verworvenheid van het Westen is, maar wel dat de toepassing ervan buiten de eigen grenzen niet altijd consequent is geweest.’

Democratie voor ons (de witte westerling), dictatuur voor de rest (het mondiale zuiden), bedoelt u?

‘Er zijn inderdaad westerlingen die menen dat democratie per definitie een “witte” uitvinding is en daarom

niet geschikt zou zijn voor andere volkeren. Dat zijn ideeën die geworteld zijn in raciaal superioriteitsdenken, dat vroeger werd gebruikt om kolonialisme te rechtvaardigen. Naar mijn mening zijn restanten van die mentaliteit nog steeds aanwezig in delen van de westerse samenlevingen. Een belangrijke opdracht voor de hedendaagse menselijke emancipatie is het Westen te helpen zich te bevrijden van eurocentrische denkpatronen en deze te vervangen door een werkelijk humanistische visie die erkent dat mensen tegelijkertijd gelijkwaardig én verschillend zijn.’

Welk islamitisch land beschouwt u vandaag als het meest democratisch?

‘In de islamitische wereld, waarvan veel landen pas na de Tweede Wereldoorlog onafhankelijk werden, zijn er verschillende voorbeelden van positieve democratische ontwikkelingen. In Aziatische landen zoals Indonesië en Maleisië, en in Afrikaanse landen zoals Senegal en Nigeria, zijn democratische instellingen relatief stevig verankerd geraakt. Het is daar moeilijker geworden voor politieke actoren om de democratische orde omver te werpen. Ook speelt het maatschappelijk middenveld een belangrijke rol bij het oplossen van crises en het beschermen van democratische processen.’

Welk islamitisch land beschouwt

u als het minst democratisch?

‘Er zijn helaas veel landen in de islamitische wereld die worden bestuurd door autoritaire of sterk centralistische regimes. Deze regimes verschillen qua ideologische achtergrond: sommige beroepen zich op religie, andere op secularisme; sommige zijn pro-westers, andere anti-westers. Wat zij gemeen hebben, is hun autoritaire karakter. Maar dictatuur kent uiteindelijk geen religie of ideologie.’

Beschouwt u Nederland als een land dat lijdt aan islamofobie?

‘Hoewel islamofobie zeker bestaat binnen delen van de samenleving

‘Zij beschikken over dezelfde burgerrechten als andere burgers’

en onder sommige politieke en culturele elites, beschouw ik Nederland niet als een land dat in zijn geheel door islamofobie wordt gekenmerkt. Moslims in Nederland genieten, in vergelijking met veel andere landen, een hoge mate van vrijheid en rechtsbescherming. Zij beschikken over dezelfde burgerrechten als andere burgers. Bovendien worden islamitische scholen volledig door de Nederlandse staat gefinancierd, net als andere bijzondere scholen.’

De Tweede Kamer stemde onlangs in met een PVV-motie die oproept tot een verbod op de Moslimbroederschap in Nederland. Voorstanders van die motie vrezen dat de beweging invloed probeert te krijgen in de samenle-

ving en uiteindelijk een islamitische staat met shariawetgeving nastreeft. Ziet u dit als een voorbeeld van islamofobie?

‘De Moslimbroederschap is volgens mij een islamitische maatschappelijke beweging die geweld afwijst en democratische participatie ondersteunt. Ik ben van mening dat veel van de beschuldigingen die worden geuit juridisch en feitelijk onvoldoende zijn onderbouwd. Vanuit mijn perspectief staat haar gedachtegoed haaks op dat van gewelddadige extremistische organisaties zoals Al Qaida of IS.’

Toch worden zij gewantwoord. Een moslimbroeder zou altijd meerdere loyaliteiten hebben. Dat geldt ook voor andere minderheden, maar bij moslims wordt het als bedreigender ervaren. Hoe ziet u dat?

‘De activiteiten van aan de Moslimbroederschap gelieerde organisaties binnen islamitische gemeenschappen in Europa kunnen volgens voorstanders bijdragen aan integratie, maatschappelijke participatie en democratische betrokkenheid. Daarom ben ik van mening dat een verbod op deze beweging niet in het belang is van de Nederlandse samenleving en zelfs averechts zou kunnen werken door gematigde stemmen te verzwakken ten gunste van radicalere stromingen.’

LEONTINE VREEKE

Minder buitenbaden, meer verdrinkingen

Sinds een paar maanden woon ik in een woontoren op grote hoogte. Ver van de drukte van de straat. In huis is het stil en bereikt alleen soms een sirene mijn serene stulpje.

Toen de eerste warme dagen aanbraken, kon ik beneden in het haventje voor de toren veel mensen zien zwemmen, op zoek naar wat verkoeling. Ze hadden hun handdoeken en tassen op het kleine stukje grasveld voor het water neergelegd. Bij het aanschouwen van het voor mij nieuwe tafereel moest ik onbewust denken aan krioelende mielen.

En ik kon de gedachte niet onderdrukken dat ik blij was dat ik in alle rust kon genieten van het zwembad dat in mijn woontoren aanwezig is.

Toen ik een wandelingetje ging maken en langs de waterkant liep, zag ik pas echt hoe druk het was op dat stukje stedelijk recreatiegebied. De pubers waren overal: voor de deur van de ingang van de flat, op de kade voor de flat, bij de normaal zo rustige horeca onder de flat op dit tijdstip van de dag, en natuurlijk in het water en op het gras. Hier en daar zag ik wat mensen die alleen waren gekomen met een boek en een handvol ouders

met hun kinderen.

Het zag er leuk uit. Volgens mij vermaakte men zich wel met deze nieuwe creatie van de stedelijke ontwikkeling, maar ik zag mezelf niet in badpak in het water van deze binnenhaven duiken. Na een duik in het chloorwater van het zwembad nestelde ik me op het terras beneden om als toeschouwer te genieten van de drukte.

Op minder mooie dagen zie ik alleen nog maar vroeg in de ochtend de vaste kleine groepjes mensen in het water duiken die ik ook in de wintermaanden zag. Een paar van hen ken ik uit de buurt. Ik weet dat ze als zelfstandige of als adviseur hun eigen tijd kunnen indelen, of al met pensioen zijn. Ze hebben de luxe om in rust van het water te genieten, waarbij de achterliggende reden om ook in de winter erin te springen wel of niet iets te maken kan hebben met de gezondheidsclaims van de IJsmen, Wim Hof.

Het contrast tussen de twee vormen van recreatie roept bij mij de vraag op wat de prijs is van fijn recreëren op het water, wat dat dan ook mag zijn. Wie kan zich dat veroorloven?

Het is niet vanuit arrogantie dat ik niet in het water van de haven voor mijn huis spring; ik ben een slechte zwemmer. Ik heb alleen mijn A-diploma en

heb dit met moeite behaald. Voor mij waren de dagen die ik als puber in het zwembad doorbracht met vrienden cruciaal. Daar maakte ik ongemerkt meters in het water, wat mijn zwemvaardigheid ten goede kwam. Er was een buitenbad, een ligweide, een glijbaan en een duikplank voor de waaghalzen. Families waren er een hele dag; koelboxen en parasols gingen mee.

Dat soort baden bestaan steeds vaker niet meer. Als een buitenbad aan vervanging of groot onderhoud toe is, wordt er vaak gekozen voor een binnenbad, met de focus op zwemmen als sport, vaak in combinatie met zwemles, of er komt helemaal geen zwembad meer terug. Te duur, is het vaak gehoorde argument van gemeenten. Zo berekende de gemeente Hoogeveen onlangs nog dat het tonnen per jaar kost aan onderhoud en vele miljoenen om een nieuw zwembad te bouwen. En in de regio kan men al zwemmen, bijvoorbeeld in buitenwater.

Ik kan niet zwemmen in al het buitenwater. De diepte van het water moet voorspelbaar zijn, ik moet mijn voeten op elk gewenst moment stevig op de grond kunnen zetten en ik moet de stroming aankunnen.

Geboren en getogen in Vlis-

singen heb ik het stukje Noordzee daar goed leren kennen. Als er een containerschip voorbij komt, dan weet je dat je moet oppassen, want het water gaat zich roeren. De golven worden hoger en de zuigende kracht van het terugtrekkende water neemt enorm toe.

Nederland kent steeds meer nieuwkomers die niet vertrouwd zijn met ons waterlandschap. In 2024 verdrongen 146 mensen, het hoogste aantal in bijna dertig jaar. Voor kinderen die buiten Europa zijn geboren is het verdrinkingsrisico elf keer hoger dan bij hier geboren kinderen, bij tieners zelfs zestien keer.

Mijn puberdochter heeft haar ABC, zoals dat nu in Nederland voor wie het zich kan veroorloven de norm is, met of zonder gemeentelijke bijdrage. Maar ruim een kwart van de kinderen met een migratieachtergrond heeft helemaal geen zwemdiploma, tegenover vijf procent van de kinderen zonder migratieachtergrond.

Met deze cijfers in gedachten kijk ik toch met andere ogen naar de ontwikkeling waarbij recreatiebaden vervangen worden door sportbaden of zelfs door buitenwater. Volgens mij is een recreatiebad juist heel goedkoop. Wel 146 keer goedkoper dan alle andere alternatieven. •

dK.Academie

voor €29,95 p.m.

Maandlijks
opzegbaar

dK.Academie is de community van lezers van het crossmedia-platform *de Kanttekening*.

Als actieve members staan we maandelijks stil bij een actueel of relevant thema, zoals terrorisme, geld, modern China of de Nederlandse rechtsstaat. Het gekozen thema ondersteunen we met het volgende:

- Maandelijks een boek uit de reeks *Elementaire Deeltjes* van Amsterdam University Press, waarover het *Nederlands Dagblad* recenseert: 'beter dan Google en Wikipedia samen', ter waarde van € 15,00 per titel.
- Toegang tot de luistercolleges van Home Academy ter waarde van € 12,50 per maand.
- Een abonnement op het maandblad van *de Kanttekening* inclusief digitale toegang ter waarde van € 12,95.
- Toegang tot maandelijkse meet-ups met boeiende sprekers en schrijvers, inclusief één introducté per keer.
- Interessante kortingen op culturele evenementen, films, theaters, musea, concerten, optredens en exposities.

Bovendien besteden we in *de Kanttekening* uitgebreid aandacht aan het thema van die maand. Je leest dan stukken van bekende en minder bekende schrijvers, allen experts in het desbetreffende vakgebied.

Word nu onderdeel van dK.Academie voor slechts € 29,95 per maand.

In samenwerking met:

